

תשורה

משמחת הנישואין של

הרה"ת **ראובן בן-צבי**

ואסתר יפה שיחיו **שאיוביץ**

ג' באדר ב' התשע"ד

דברי ימי אדמו"ר הזקן

מלוקט על ידי שאול סילם,

מפי הספרים: בית רבי, הרב מלאדי ומפלגת חב"ד, שלשלת היחס, היום יום, ספר התולדות, תולדות חב"ד ברוסיא הצארית, מסע ברדיטשוב, המאסר הראשון, המסע האחרון, החתונה הגדולה בז'לאבין, הראשון ועוד.

מכתב מכ"ק הרבי נשיא דורנו שקיבלו הורי הכלה לרגל חתונתם, באותו תאריך לפני כ"ג שנים

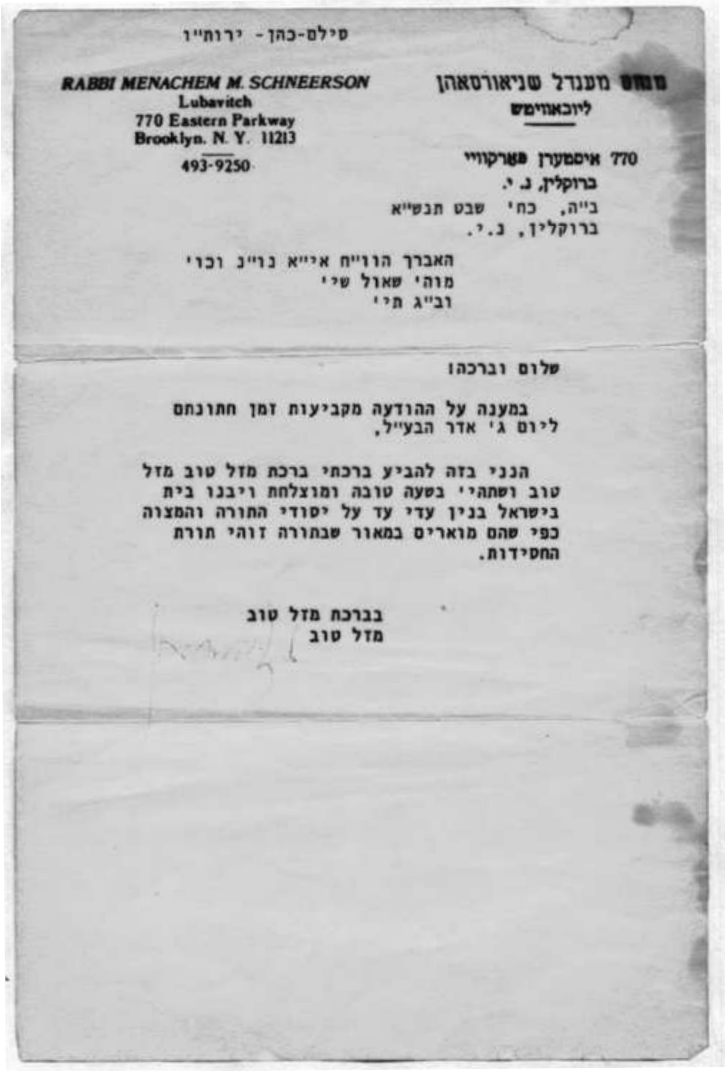

סילם-כהן - ירוח"ו

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.
ב"ה, כח' שבט תנש"א
ברוקלין, נ.י.

האברך הוו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוהי שאול שי'
וב"ג תי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום ג' אדר הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל
טוב ושתהי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית
בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת
החסידות.

בברכת מזל טוב
מזל טוב

פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי ילדינו היקרים, הרה"ת ראובן בן-צבי והכלה אסתר יפה שיחיו שאיוביץ.

מנהג בקרב חסידי חב"ד ליובאוויטש אשר מקורו בהררי קודש, כפי שעשה כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בחתונת בתו הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע עם כ"ק אדמו"ר נשי"ד, בי"ד כסלו תרפ"ט - לחלק תשורה למשתתפים בשמחה. על כן הננו מגישים בזה תשורה לכל המשתתפים בשמחתנו – קובץ **"דברי ימי אדמו"ר הזקן"**, שחובר על ידי ר' שאול סילם, אב הכלה המהוללה.

קובץ זה, המלוקט מספרים מספר (כמצוין לעיל), מגיש לקורא בצורה תמציתית, את דברי ימי רבינו הזקן. משיקולי נוחות, הקובץ מבוסס בעיקר על הספרים החשובים: בית רבי, והרב מלאדי ומפלגת חב"ד. בכתבי הרבי הריי"צ מובאים לעיתים פרטים הסותרים את המובא בספרים אלו, ופשוט שאז "הלכה" כדברי הרבי הריי"צ. במספר מקומות, ציינו הבדלי גירסה מסוג זה, אך קצרה ידנו ובטח ישנם עוד מקומות רבים בהם קיים צורך לשנות את הגירסה. לכן אין לראות בדברים המובאים גירסה סופית ונקיה.

השתדלנו להצמד ללשון הספרים. כשביצענו תיקוני לשון, ציינו שהדברים "ע"פ" ספר זה או אחר.

בתקוה שקובץ זה יתרום להפצת המעיינות חוצה, ולרצון אצל הקוראים להתחזק בלימוד החסידות ובדרכי החסידות, מה שיחיש את ביאת גואל צדק בגאולה האמיתית והשלמה, תיכף ומי"ד (ע' ספר השיחות ה'תשנ"ב עמ' 376 הערה 148) ממ"ש.

ישראל דוב ורעייתו שיח' **שאיוביץ** **שאול ורעייתו** שיח' **סילם**

לע"נ אמי מורתי

מרת קלוד ג'וזפין

יפה סילם

בת **אולגה** ז"ל

דברי ימי אדמו"ר הזקן

תק"ה

רבי שניאור זלמן נולד בעיר לאזני או לוזנא (בפלך מוהילוב שברוסיה הלבנה) **בח"י אלול תק"ה**[1] לרבי ברוך ולרבנית רבקה.

ע' בית רבי פכ"ד, שבסוף ימיו גלה רבי ברוך למדינת אונגרין, כי לא סבל שבנו, ששכינה מדברת מתוך גרונו, יעמוד מפניו. וע"ע שם שהיו לרבי ברוך ארבעה בנים, כולם רבנים. וע' ספר תולדות חב"ד ברוסיא הצארית, עמ' ד'-ה', שם מוסיף כי נפטר רבי ברוך בח' בתשרי התקנ"ב.

תקי"ד

בהיות אדמו"ר הזקן בן תשע שנה - למד חכמת ההנדסה והתכונה ... (היום יום ז שבט)

1. למנינם היינו שנת 1745 - להעיר שהתאריך ח"י אלול תק"ה הוא המובא בשלשלת היחס שבתחילת ספר היום יום, ע' לקו"ש חי"ד עמ' 354 ששמע זאת הרבי מן הרבי הריי"ץ, וכן הוא ג"כ בספר השיחות לרבי הריי"ץ שיחות התש"א עמ' קל"ה-ו בהוצאה בעברית - ולא תק"ז כמובא בתחילת הספר "הרב מלאדי ומפלגת חב"ד" לרב מרדכי טייטלבוים - ורשא תר"ע.

תקט"ו

בן עשר - סדר לוח על חמש עשרה שנה ... (היום יום ז שבט)

תקי"ז

אך נמלאו להרב שתים עשרה שנה ... והנה רבו הגדול רבי ישכר ביר מליבויץ או ר' ביר מקובילקי כפי שהיה נקרא בין החסידים, אחרי ראוהו את רוחב דעת תלמידו בכל ענפי התורה הנגלית, חדל להורות לו באמרו: ... **אין הוא נזקק עוד לשום מורה דרך בלמוד הגמרא והפוסקים**

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"א)

בהיותו בן שנים עשר - נזדמן שלימד ברבים הלכות קדוש החדש להרמב"ם, ולא מצאו הגאונים שהיו באותו מעמד, ידיהם ורגליהם בבית המדרש (היום יום ז שבט)

תק"כ

אחד מנכבדי ויטבסק וגדוליה נכסף לקחת אותו לחתן לבתו, **ובשנת החמש עשרה נעשה בעל אשה**, סמוך על שלחן חותנו ועוסק בתורה, כדרך הימים ההם (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"א). אשתו הרבנית מ' סטערנא ע"ה היתה אשה גדולה צנועה וחשובה ובעלת חכמה ודעת חזק ודברי חכמה היו נשמעים ממנה, והיתה לה מסירות נפש רב על רבינו ... ובפרט כשלקחוהו לפ"ב (בית רבי נד:- נה)

חתונת אדמו"ר הזקן: ביום ו' עש"ק פרשת נחמו, י"ב מנחם-אב (ספר השיחות קיץ הת"ש עמ' 79)

תקכ"ג

על ידי שקידתו הגדולה של הרב, **"גמיר לכולא תלמודא עם כל נושאי כליו"** (הקדמה לשו"ע או"ח) עוד **בשנת השמונה עשרה** לימי חייו, ורכש לו בקיאות רבה בפוסקים הראשונים והאחרונים (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"א)

תקכ"ד

הולך למעזריטש בפעם הראשונה (שלשלת היחס)

הוא היה מתנהג על דרך שהתנהג השל"ה ומכון את מעשיו על פי סידורו "שער השמים". כשהיה הרב רבי שניאור זלמן **כבן עשרים שנה**, שמע את שמע הרב הגדול רבי דוב ביר ממיזריטש ... ויחשק הרב מאוד ללכת למיזריטש ... הורי אשתו, אשר בעיניהם לא ישרו כלל כל דרכי חתנם, שמו לו מכשולים רבים על דרכו בכדי שלא יוכל להוציא מחשבתו זו אל הפועל, אולם הוא לא שם לב לכל אלה, ויקח מקלו בידו ותרמילו על שכמו ויעזוב את אשתו ובית חותנו **ויקם וילך מיזריטשה** (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"א)

ויהי כאשר אזל הכסף מכיסו ... עבד לפרקים בתור פועל פשוט בדרך אשר עבר בו, חטב עצים, שאב מים, ויעבוד עוד עבודות אחרות המפרכסות את

הגוף, בכדי להשתכר את הכסף הנחוץ לו להוצאות הדרך, בסרבו לקבל מתנה מאיש (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"א)

המגיד שהיה מכיר ברוחות וידע סוד שיח הנפשות, הכיר כי רוח אלקים בעלם הזה ... לא ארכו הימים וכבר החל לבכר אותו על שאר תלמידיו שומעי לקחו (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"א)

לידת בתו הבכורה של אדמו"ר הזקן הרבנית פרידא

(שלשלת היחוס עם מראי מקומות, הערה 68. לאדמו"ר הזקן נולדו ג' בנים וג' בנות)

תקכ"ה - תקל"ג

שנה ומחצה ישב הרב בבית מדרשו של המגיד, ובמשך כל העת ההיא כמעט אשר לא עזב את בית המדרש ... אחרי עבור הזמן ההוא, זכר הרב את הבטחתו אשר הבטיח לאשתו טרם יעזבנה לשוב אליה אחרי שמונה-עשרה חדשים, וימהר לקיים את דבריו, ויקם וישב אל עירו ואל אשתו. אפס כי לא ארכו ימי שבתו בביתו, ועוד הפעם הוא הולך ושב לראות את פני רבו, ומאז אנחנו פוגשים אותו פעם במיזריטש פעם ברובנה ופעם באניפולי, בלוותו את רבו המגיד, כי בכל מקום שרבו הולך, תלמידו זה הולך אתו. ומהיום ההוא והלאה לא עזב עוד את מורו ואלופו, כי אם **ישב אצלו ישיבת קבע שלש שנים רצופות, עד יום פטירת המגיד (תקל"ג)** (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"א)

בדרך הילוכו למיזעריטש בפעם השניה, היה אצל הרב הקדוש רבי פנחס מקארעץ נ"ע. והרב ר' פנחס קבלו באהבה וחבה וכבדו מאד ובקשו שישאר אצלו להיות תלמידו והוא ילמוד אותו שיחת עופות שיחת דקלים מעשה בראשית ומעשה מרכבה ולילך בהיכלות. והשיב לו רבינו: הנה מה שהאדם

צריך ומחויב ללמוד ולהבין הוא ענין יחיד אחד ועד, וזה לומדים במיזעריטש בטוב מאוד. ובבואו אחר כך למיזעריטש אמר לו הרב המגיד נ"ע: הרב ר' פנחס רצה ללמדך שיחת עופות כו'. ואני אלמדך ענין יחודא עילאה ויחודא תתאה כו' (בית רבי פ"ב)

תק"ל - תקל"ב

התחלת המחלוקת התעוררה בחיי הרב המגיד נ"ע בערך שנת תק"ל מחמת אינשי דלא מעלי שהביאו לשון הרע לפני הגר"א זלה"ה מווילנא על הרב המגיד ותלמידיו, שאינם הולכים בדרך התורה. והביאו על זה גביות עדות רבות מאנשים כשרים ונאמנים בעיני הגר"א, אשר האדם יראה רק לעינים ולא ללבב. כי באמת הגביות עדות היו בשקרים, אך מחמת שמביאי הגביות עדות היו מוחזקים בעיני הגר"א לאינשי אמת, על כן נתקבלו הדברים אצלו וצוה להתרחק מהחסידים בכל מיני הרחקות, ואמר שהם מכת ש"ץ ימ"ש ומקליפת נוגה, ושהם גלגול דור הפלגה ועוד דברים כאלו שאין להם שחר. **ובשנת תקל"ב התיר דמם כמים, ואחר האסיפה שהיה בשקלאוו בקיץ תקל"ב, עשו כתב על זה לדון אותם דין מורידין כו', ועל החתום באו הרבה רבנים, וגם הגר"א בכבודו ובעצמו, וכל הבד"צ שלו, בח' ניסן תקל"ב.** וגם הדפיסו קונטרס זמיר עריצים ושלחוהו בכל גבול ישראל (בית רבי פ"ד)

הטענות שהושמעו בקונטרס "זמיר עריצים וחרבות צורים" הן: פרישות החסידים מבתי הכנסת הרגילים וקביעת מניינים מיוחדים, שבהם הוכנסו שינויים בסדר התפילה, זמני התפלה ודרכי התפלה (נוסח ספרד במקום נוסח אשכנז המקובל, חוסר הקפדה על זמני התפילה הקבועים, תפילה

בקול רם ... אינם מניחים תפילין בחול המועד), שחיטה בסכינים מלוטשות ... שינוי בלבוש ... חשודים בשבתאות (!!!) (ע"פ מבוא לזמיר עריצים וחרבות צורים - ספר חסידים ומתנגדים למ. וילנסקי)

אחרי זמן מה בא לרובנה גם **הרב לוי יצחק, אשר ישב על כסא הרבנות בפינסק**, ויספר להמגיד את הרעה אשר עשו לו המתנגדים בהורידם אותו מכסאו על פי פקודת הגאון, בשביל שהתחבר אל החסידים, **ועל מקומו מנו את ר' אביגדור**, אחד מבני סיעתו של הגאון, לרב ומורה דת ודין בפינסק

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ד - אך ע' בבית רבי פ"ד שם מובא שהרה"ק רבי לוי יצחק היה אצל הרב המגיד כשנודע לו שהעבירוהו מתפקידו, ושהציקו לבני ביתו למען יעקרו מדירתם)

הסבה שעוררה בראשונה את הגאון וגדולי המתנגדים להתיצב נגד מפלגת החסידים היתה ... שנוי הדעות בההשקפות העיוניות על דבר אלקים והבריאה ... על פי החסידים יוצא ש"השכינה מתלבשת באדם ומחיה את אבריו אפילו בשעה שהוא עובר עברה" (דגל מחנה אפרים, כי תצא, בשם הבעל שם טוב), ו"כשאדם מכה את חבירו או מקללו, באותה שעה מתלבש **[**באותו המכה או המקלל**]** כח השם, ורוח פיו מחייהו ומקיימהו" (ע' אגרת הקדש פ' כ"ה - תניא קלח: - ש.ס.), ביאור כזה בודאי שהיה נגד רוחו (של הגאון) (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ד)

כמו כן לא ישרה בעיני הגאון וחבורתו גם השיטה על דבר "העלאת הנצוצות מן הקליפות" ... שיטתו של הגאון בקבלה היתה מיוסדת בעיקר על ה"זוהר" ועל דעות חכמי הקבלה הקדמונים, בעוד שהדעות על דבר הצמצום ו"העלאת הנצוצין" נתחדשו ראשונה בבית מדרשם של האר"י ורבי חיים ויטאל, ולא נתקבלו אצל הגאון ... לא היתה השיטה של "העלאת נצוצין" בעצמה חשודה בעיני המתנגדים כל כך, כמו שהיו חשודות בעיניהם התוצאות של אותה השיטה ... ובאמת נתנו תלמידי שבתי-צבי (שר"י) ערך לא קטן לשיטת העלאת הנצוצין, ובשמה עשו הרבה מעשי נבלה ...

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ד, וע"ע להלן מספר בית רבי פי"ב)

עוד יותר מזה חרד לב המתנגדים בראותם כי נבדלו החסידים למפלגה מיוחדת, כי החלו להקים להם בתי תפלה מיוחדים, לשנות ... את נוסח התפלה המקובל זה כמה אצל היהודים, ולהנהיג אצלם אופן חדש בלטוש הסכינים לשחיטה (ע' שו"ת רבינו הזקן סי' ז' - ש.ס.)

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ד)

גם בתהלוכותיהם ומנהגיהם הזרים עשו רבים מהחסידים רושם רע מאד על הגאון, מפני שהיו ביניהם כאלו ששיחתם כל היום בהוללות וליצנות מכל הלומדים ולבזותם בכל מיני בזיונות בפריקת עול גדולה, להתהפך בראש למטה ורגל למעלה בשוקים וברחובות, לחלל שם ה' בעיני הגוים, וגם מפני שאר מיני שחוק והתול. והגאון החליט בדעתו שאינם הולכים בדרך התורה כלל, ודינם דין אפיקורוס מבזה תלמידי-חכמים, שהם מן המורידין ולא מעלין. ועל ההיפוך ברגלים אמר שהוא מן פעור (על התעתועים האלה התמרמר גם המגיד ממיזריטש בעצמו ודבר קשות על רוע הנהגתם של החסידים - כמעשים האלה עשו החסידים אשר בקאליסק) ...

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ד)

המגיד... לא התיצב נגד המתנגדים, כי היה כבר זקן ורפה-כח בעת ההיא, ומני אז הלכו כחתיו הלוך ומתמעט מיום אל יום

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ד)

תקל"א-תקל"ז: ספריו

(כל הנוגע בספרי אדמו"ר הזקן בחיבור זה, כשלא צויין אחרת - ע"פ ספרו החשוב של הרה"ח ר' שלום דובער שיחי' לוין: תולדות חב"ד ברוסיא הצארית - ע' ריכוז הדברים בסוף החוברת)

📖 את **השלחן ערוך** שלו ערך אדמו"ר הזקן על פי פקודת מורו המגיד. עבודה זו **התחילה בשנת תקל"א**, תחילה חיבר אדמו"ר הזקן את הלכות ציצית ואת הלכות פסח,

ולאחר מכן את שאר חלקי שו"ע **אורח חיים** עד שנת **תקל"ג**, וכנראה הוסיף בו **עד שנת תקל"ז**.

תקל"ב - תקל"ג

בעקבות המאורעות הנ"ל (חרם תקל"ב והעברת רבי לו"י ממשרתו בפינסק), נתועדו תלמידי המגיד ואף הם החרימו את מחרימיהם. כשנודע זאת לרב המגיד, אמר להם: תדעו שבזה הפסדתם הראש שלכם (שנגזר שיסתלק הרב המגיד נ"ע), אך זאת הרווחתם: שבכל עת שיהיה מחלוקת בין החסידים והמנגדים, יהיה יד החסידים על העליונה[2], וכן היה, שבשנה זאת נפטר מורינו הקדוש הרב המגיד נ"ע **בי"ט כסלו דשנת תקל"ג** (ע"פ בית רבי פ"ד)

תקל"ג

אחרי מות המגיד, שמו חסידי רוסיה הלבנה את עיניהם ברב הגדול רבי מנחם מנדיל מויטבסק, וימנו אותו עליהם לראש ... רבים מתלמידי המגיד נהרו אליו כפעם בפעם, כדי להקשיב תורתו, להתבונן לארחות חייו ... בין התלמידים האלה נמנה גם הרב (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ו). אך באמת

2. השווה עם ספר קיצורים והערות לספר לקוטי אמרים, עמ' קכ"ב, שם מובא לגבי מאסרו של אדמו"ר הזקן במשך נ"ג ימים, כ-26 שנים לאחר מכן: בגלל המסירות נפש הלזו על תורת החסידות, פסקו בבית דין של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות, תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה - ש.ס.

... רבינו לא היה צריך ... לשום רב ... ורק נסיעתו היתה כי אמר: בתוך עמי אנכי יושבת כו'. והיה מתנהג שם בענוה ושפלות יתירה (בית רבי פ"ח)

הרה"ק רמ"מ מויטבסק היה מהראשונים שנסעו ממדינת רייסן לרבינו הרב המגיד נ"ע, ועוד יתרה היתה בו, שזכה להיות ב' פעמים אצל רבינו הבעש"ט נ"ע. הוא היה עניו ושפל ברך מאד מאד, והחברים תלמידי הרב המגיד נ"ע אמרו עליו שנשמתו היא מבחינת מלכות, הכוללת רוממות ושפלות ביחד. כי בחיצוניות היתה הנהגתו בדרך רוממות, והיה מפאר בגדיו מאד, שהקרסים יהיו מחוברים מראש ועד סוף, ושלא יהיה שום אבק על בגדיו, והיה הולך בכובע תפארה, ובפנימיותו היה בטל ושפל בתכלית, כידוע מאגרותיו שהיה חותם את עצמו: השפל באמת ... בסוף ימי הרב המגיד נ"ע, היה איתן דירתו של מרן הרמ"מ במינסק, ואחר פטירת הרב המגיד נ"ע שב לויטבסק, וקבע איתן מושבו בעיר הארדאק הסמוכה לויטבסק, והתחיל לגלות האור יקר מתורת הבעש"ט (ע"פ בית רבי פ"ו)

בבספר התולדות רבי שניאור זלמן רבנו הזקן, ח"א עמ' 221, איתא: רבנו הזקן מסר בלחישה לגדולי התלמידים חלק מאותם הדברים אשר דיבר אתו הרב המגיד ביום ח"י כסלו תקל"ג טרם הסתלקותו, אשר ישתדל בכל אשר יוכל שבנו רבי אברהם יקבל הנשיאות, ובאם לא ירצה - ימנו את רבי מנחם מענדל ליטוואק.

תקל"ג - תקל"ח

יסוד **הישיבה** בליאזנה, וידועה בשם חדר ראשון חדר ב חדר ג. (שלשלת היחס)

תקל"ד

לידת בנו מו"ר האדמו"ר האמצעי רבי דובער בט' כסלו

(ע"פ היום יום - ט' כסלו)

תקל"ז

כעבור ארבע שנים מיום שנתמנה (הרמ"מ מויטבסק זי"ע) לרב ומנהיג אצל החסידים ... אחזו אותו געגועים עזים לעלות לארץ ישראל ... (לפני נסיעתו) **החליט ללכת וילנאה כדי להתיצב לפני הגאון**, להתוכח עמו ולברר לו את דעותיו והשקפותיו ... ויקח עמו וילנאה גם את הרב, בדעתו כי מלבד שידיעותיו בתורת הנגלה והנסתר רחבות הן מאד, חונן עוד גם בשכל עמוק וחד ... הגאון ... מצא כי על פי הדין אסור להסתכל בפני החסידים - שהיו חשודים בעיניו במינות - ועל כן לא רצה לנהוג עמהם מדת דרך ארץ, ונעל בפניהם את הדלת פעמים מבלי שראה את פניהם ודבר אתם, וכשהפצירו בו גדולי העיר להתוכח עמהם מפני השלום, עזב את העיר עד נסעם ... רבי מנחם מנדיל והרב פנו גם לשקלוב, העיר שהיתה למקום מושב גדולי המתנגדים כרבי יהושע צייטלין וכדומה ... אולם כמקריהם בוילנה קרה אותם גם בשקלוב, גם שם לא חפצו להתוכח אתם לשמוע את התנצלותם

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ו. אך בשלשלת היחס, איתא: תקל"ד - נוסע (אדמו"ר הזקן) עם הרה"ק הר' מנחם מענדעל (מוויטבסק) לווילנא, להתראות עם הגר"א, הגר"א אינו מקבלם לראיון (אך לגבי נסיעתו של הרמ"מ מוויטבסק לארץ ישראל, איתא גם שם שהיא היתה בתקל"ז)).

בראות רבי מנחם מנדיל כי אפסה כל תקוה להטות את לבב המתנגדים אליו ... החל להכין את עצמו לדרך כדי לעלות לארץ ישראל. אחרי ימים מעטים, הוציא את מחשבתו זו אל הפועל. **בחודש אדר שנת תקל"ז** ... עזב ר' מנחם מנדיל ועמו הרבנים ר' אברהם מקליסק ורבי ישראל מפאלצק את עירם וארצם וילכו לדרכם, והרב רבי שניאור זלמן ורבים מהחסידים הלכו עמהם ללותם, ויגיעו עד מוהילוב (שעל נהר הדניסטר). שם נפרדו הרבנים ויתר החסידים, יותר משלש מאות נפש, מאת הרב (רבינו הזקן) בבכי גדול, כי קשה היתה להם הפרידה ... הפצירו בו (באדמו"ר הזקן) להתישב בעיר ההיא ... **וישאר במוהילוב, וגם את אשתו ובניו לקח שמה** (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ו)

רמ"מ מויטבסק וסיעתו הגיעו ביום ה' אלול תקל"ז לעיה"ק צפת תובב"א, ומצאו את העיר רחבת ידים והרבה בתים שוממים מאין יושב, וגם בתי כנסיות ובית הכנסת של הבית יוסף ובית הטבילה של האריז"ל, ועל כן בחרו להם לישאר שם. אך הכסף אזל מכליהם, כי בנסיעתם נתחברו אליהם בדרך הרבה עניים מרודים והוציאו מהם כל כספם עליהם ... על כן שלחו את הרה"ק ר"י פאלצקער בחזרה בשליחות מצוה שיסע תחלה לערים הסמוכות לארץ הקדש לקבץ עבורם די מחיתם, ואחר כך יסע בחזרה ... לעורר את אנ"ש לתקן מעמדות קבועים עבורם ... הר"ר ישראל כן עשה, ונסע מתחלה לקוסטא היא סטאמבול, והיה שם אצל כל הגבירים, וקבלוהו בסבר פנים יפות, והעניקוהו מטובם ... ואחר כך בא למדינתנו (רוסיה) והיה בכאן כמה שנים, ועסק בתיקון המעמדות הוא עם רבינו ... ובדעתו היה לחזור גם כן לארץ הקדש, אך לא הסתייע מילתא, ונפטר במדינתנו ...
(בית רבי פ"ו)

ומרן הרה"ק רמ"מ והרה"ק ר"א הכהן נשארו בארץ הקדש בעיר הקדש צפת, והשם יתברך נתן את חן העם (אנ"ש) בעיני אחב"י יושבי ארצנו,

וביחוד יושבי עיה"ק ירושלים וטבריא תובב"א, ובפרט הספרדים שהחזיקו את רבותינו כמלאכי עליון ... ואחד מיקירי וחשובי הספרדים ... עשה שידוך עבור בתו עם מרן הרה"ק רמ"מ, עבור בנו הנחמד ונעים מוהר"ר משה ...
(בית רבי פ"ו)

מארץ הקדש שלח רמ"מ נ"ע מכתבים מלאי ענוה לחכמי וילנא, על מנת שיחזרו בהם ממלחמותיהם, אך דבריו לא פעלו בהם מאומה
(ע"פ בית רבי פ"ו)

בצפת התרחשו מאורעות שונים שדחקו את הרמ"מ לעבור לטבריה: הקהילה האשכנזית היתה מצירה מאוד לחסידים, נמצאו בצפת הרבה מכת ש"ץ ימ"ש שהיו לוחצים את החסידים, ועוד פקיד העיר בא בעלילות עליהם. לעומת זאת, הקהילה הספרדית בטבריה היתה נכנעת לפני הרמ"מ.
רמ"מ נפטר בר"ח אייר שנת תקמ"ח (ע"פ בית רבי פ"ז)

תקל"ח

כעבור שנה ומחצה למן היום שבא הרב לגור במוהילוב, נתפרסם שמו בכל חבל פודוליה בתור גאון וקדוש, ואנשי העיר הפצירו בו להשאר אתם תמיד. הוא נעתר להם כמעט, אך חבריו ותלמידיו אשר עזב ברוסיה הלבנה לא הרפו ממנו, וכפעם בפעם שלחו אליו מכתבים ובקשוהו שימהר לשוב אליהם ולהיות להם לרועה נאמן ... אז עזב עם כל משפחתו את מוהילוב מבלי שוב עוד אליה. אולם **תחת לנסוע ויטבסקה, למקום מגורי חותנו ... השתקע הרב בעיר לוזני, מקום מולדתו**. שם נתקבל מיד לרב ומורה דת ודין, **ושם נתמנה למנהל בעסקי החסידים שבגליל ההוא. כן דאג**

להמציא גם את מכסת הכסף הדרושה לכלכלת הרב רבי מנחם מנדיל בארץ ישראל (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ו)

תקל"ח - תקנ"ז: ספריו

📖 בין השנים **תקל"ח-תקנ"ז** חיבר **קונטרסי הלכות** שנדפסו אחר כך בסידור ובחלק חושן משפט של שלחנו, וכן הלכות רבית והלכות תלמוד תורה, וקונטרסי הלכות שלא הגיעו לידינו, מחלק יורה דעה ואבן העזר: הלכות דרך ארץ, צניעות, בית הכנסת, עבודה זרה ועובדיה, כיבוד אב ואם, כיבוד רבו ותלמיד חכם, צדקה ואישות.

להעיר שקיים חילוק בין הלכות תלמוד תורה לבין שאר קונטרסי ההלכות המלוקטות: בה בשעה ששאר קונטרסי ההלכות בנויות בעיקר על דברי הפוסקים בשלחן ערוך ונושאי כליו, הנה חלק גדול של הלכות תלמוד תורה כולל הלכות מחודשות שלא נמצאו בשאר הפוסקים, ורבינו חידש אותם על פי עיון בסוגיות הגמרא.

תקמ"א

על אף מאמצי רבי שניאור זלמן להרגיע את המצב, **הוכרז בראש חודש אלול תקמ"א חרם גדול על החסידים** - נאסר אז פתם יינם ובנותיהם של החסידים, וכן הופקר ממונם. כתבי חרם הופצו בהרבה קהלות אשר בפולין, ליטא ורוסיה הלבנה. אלה מבני המתנגדים שעברו למחנה החסידים נחשבו בעיני אבותיהם כאלו מתו, הוריהם קרעו

עליהם בגדיהם וישבו שבעה, רבים הדירו את בניהם הנאה מנכסיהם (ע"פ בית רבי פ"ה)

תקמ"ז

בשנת תקמ"ז, התאספו ראשי **עדת קראקא** ובראשם הרב ואב"ד ר' יצחק הלוי, והחרימו (בשבת בראשית, כ"ד תשרי) את החסידים בכל בתי התפלה ובכל הקהלות שבגליל קראקא, והזהירו באזהרה נוראה "לבל ירים איש את ידו לעשות מנין בפני עצמו, כדי להתפלל בתנועות שונות בקריצת שפתים או להכות כף אל כף, ולהניע ראשיהם כשכור, או לשנות נוסחאות מנוסחי התפלה, ואם המצא ימצא אחד מבני הקהלות שימלא את לבו מכאן ולהבא לעשות להם מנין בפני עצמו כדי להתפלל באחד מהתנועות האלו, יהיה מוחרם ומנודה בשני עולמות ... ויהיה מובדל ומופרש מכל קדושת ישראל, וקבורת חמור יקבר"

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ו)

תקמ"ח

הרדיפות הרצופות ... הביאו דאגה בלב החסידים ... רעה נשקפה להם מן המתנגדים, אם לא ימהרו בעוד מועד לבחור להם לראש איש חיל ונבון דבר אשר יצא ויבא לפניהם, ואשר יצלח גם למפקד מלחמה אם יהיה צורך בדבר. למטרה זו פנו להרב רבי מנחם מנדיל היושב בארץ

ישראל, ויבקשוהו לייעץ להם, כתלמיד חכם זקן ובעל נסיון, במי לבחור למנהל ומורה דרך (בבית רבי סוף פ"ו: וגם באנ"ש היה נמצא הרבה שהיו מנגדים לרבינו ורצו להביא לכאן אחד מצדיקי פולין, ודבר זה לא ישר בעיני רבותינו שבארץ הקדש). ויען להם רבי מנחם מנדיל במכתב (**בשנת תקמ"ח**) לאמר: "אהובינו ואחינו מה אנחנו שואלים מהם, כי אם לאהבה את אהובינו ... הרב חביבנו ידידנו האמיתי מעולם, אשר נפשנו קשורה בנפשו, כבוד קדושת מורנו ורבנו הרב רבי שניאור זלמן, הגדול מאחיו, גדלוהו משל אחיו, כלכם חייבים בכבודו ... ומי כמהו מורה ורב במדינתם..." ...**ובאותה שנה עצמה נתמנה הרב רבי שניאור זלמן לנשיא על כל החסידים שבגלילות רוסיה הלבנה וליטא**

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ו)

תקמ"ח - תקנ"ג

לא ארכו הימים ושם הרב התפרסם בליטא, פולין ורוסיה הלבנה, ותהי השפעתו על היהודים גדולה הרבה יותר מהשפעת יתר תלמידי הרב ממיזריטש ... על ידו הלכה החסידות והתפשטה מהרה, **ושנים אחדות אחרי אשר התמנה הרב לראש החסידים (תק"נ-תקנ"ב) כבר עלו, לדעת כותבי קורות הימים ההם מספר חסידי חב"ד לשמונים אלף, ולדעת אחרים למאת אלף איש**

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ו)

והחסידים ... ויעבירו קול בין היהודים אשר ברוסיה הלבנה ליטא ופולין, שהגאון שב ונחם על הרעות אשר עשה להחסידים, ועל אשר דבר סרה עליהם. וחסיד אחד היה עובר עם נערו ממקום למקום, ובכל מקום בואם

התראה החסיד כמכסה סוד גדול מאד. כשהיו שואלים את הנער: מי הוא האיש המופלא הזה, היה משיב: בנו של הגאון מוילנא. אז היו חוקרים ודורשים את ה"נסתר" בעצמו. ה"נסתר" היה משתמט מתחלה להשיב דבר, ואחרי כן היה מגלה לאט לאט את הסוד, שהוא הוא באמת בנו של הגאון מוילנא. מענין לענין היו באים, כמובן, אל החסידים ודעת הגאון עליהם. אז היה הנסתר נאנח ואומר: אבי יחיה מצטער מאד על הדברים הקשים אשר דבר כנגדם. הוא בוכה ומתענה על החטא הגדול אשר חטא לחסידים קדושי עליון. ככה היה האיש הזה מתהלך בכל ארץ אשכנז, עד שבא הרב ר' זונדל מוילנא לעיר ברסלו, ויודע הדבר על ידו כי ערום הערים האיש ההוא. אז שלח משם מכתבים להרבה קהלות ישראל שברוסיה ואשכנז לפרסם הדבר, והיה בבוא האיש ההוא להמבורג, ובהכנסו אל בית הרב רבי רפאל אב"ד דשם, והנה באותה שעה בא גם מכתב מברסלו אודותיו, ויתפשוהו שם (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ז)

בתו השניה של רבינו נ"ע היתה האשה הצנועה **מרת דבורה לאה ע"ה**, אמו של אדמו"ר בעל צמח צדק נ"ע. ואשה היה הרה"ח המפורסם ר' שלום שכנא זלה"ה ... נפטרה בלאזני בימי עלומה בחיי רבינו נ"ע (בערך שנת תקנ"ב), ובנה הנ"ל נשאר ממנה ערך בן ב' שנים. ושמענו מהרבנים נכדי רבינו סיבת פטירתה, שקודם ראש השנה ... קבץ רבינו את אנ"ש הגדולים, ואמר להם שיש עליו קטרוג על שאומר ד"ח בגילוי כל כך ... הוא ירא שלא יגזור עליו ח"ו שיסתלק. וחדר בתו הנ"ל היה סמוך לחדר רבינו, ושמעה דרך הכותל כל דברי רבינו. וכאשר יצאו אנ"ש מחדר רבינו, נכנסה היא ואמרה לו: הוי אבי. אם יכול להיות הדבר שייהיה חילוף תחתיך, אהיה אני חילוף תחתיך. רק בקשתי שתשגיח על בני היקר כעל אחד מבניך כו' ... וכן היה הדבר, שתיכף אחר ראש השנה (בג' תשרי תקנ"ג - ע' עטרת מלכות הוצאת תשנ"ח עמ' 219) נפטרה בת רבינו ... וגם הרבה חסידים ואנשי מעשה נפטרו בשנה

ההיא, ורבינו נגאל ממות לחיים להיות לו לפליטה גדולה כו'. ומאז לקח רבינו את נכדו בן בתו הנ"ל לביתו וגדלו ואמנו והשגיח עליו כעל אחד מבניו ועוד יותר, וכל אשר שאל מאתו לא מנע הטוב ממנו, עד שנתגדל אצלו באופן היותר נעלה כו' (בית רבי פכ"ד)

להעיר כי בלקוטי דיבורים (חלק א' ליקוט ב' - עמ' 57-58 בתרגום לעברית), מביא הרבי הריי"צ זצוק"ל גירסה קצת שונה (ופשוט שהיא הגירסה העיקרית, אך מסיבות טכניות העדפנו להביאה בתור הערה), לפיה קרא אדמו"ר הזקן לבתו הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה ואמר לאיזו דבורה ולאיזו לאה התכוון בקריאת שמה, וסיפר לה בגודל עבודתו בענין התפשטות תורת רבותיו הקדושים והמצב אשר ת"ל הענין מתקבל בהצלחה גדולה - אלא שישנו קטרוג ונפסק עליו מלמעלה. הוסיף אדמו"ר הזקן שהעבודה השיגה שההמשכות בעולם התחתון יוכלו להימשך גם מהעולם העליון, אך שאין זה הנהגה של תיקון. בתו לא ענתה על זה כלום והלכה לה, וכעבור זמן באה ואמרה לו שאסור להסכים על כך בשום אופן. היא קראה לכמה מהנבחרים ובעלי הסוד בין תלמידי רבנו וסיפרה להם הענין בקצרה, ואמרה להם: "אבא - בשום אופן לא", אבל היא מקבלת על עצמה להחליף את אביה, כדי "שאבא יוכל לבצע כוונותיהם ורצונותיהם של הסבא - המגיד - ושל אבי הסבא - הבעש"ט - שהוא הרצון העליון".

בתקנ"ב נפטר **רבי ברוך נ"ע**, אביו של רבינו, במדינת אונגרין (ע"פ ספר תולדות חב"ד ברוסיא הצארית)

תקנ"ב: ספריו

📖 את ספר **התניא** כתב וערך רבינו הזקן במשך שנים רבות, אמנם פרסומו הראשון (כולל החלק השלישי: אגרת

התשובה) היה כנראה בקיץ **תקנ"ב**. את התניא - בשני חלקיו הראשונים - הדפיס רבינו לראשונה בתחלת שנת **תקנ"ז** בסלאוויטא (נסתיימה הדפסה זו בתאריך כ' כסלו של אותה שנה, בדיוק שנתיים לפני שחרור אדמו"ר הזקן ממאסרו). ספר התניא נדפס פעמים רבות במשך השנים, אמנם ראוי לציין את **דפוס וילנא תר"ס**: בדפוס זה הוגהו טעויות רבות, בפקודת הרבי הרש"ב, ע"י החסיד ר' אשר גראצמאן מניקוליוב, ע"פ כתבי יד ודפוסים ראשונים. לאחר ההדפסה, הוסיף ר' אשר עוד מספר תיקונים על גליון התניא שלו, תיקונים אלו הוכנסו ע"י הרבי בהוצאת קה"ת תשי"ד, בתור "לוח התיקון".

תקנ"ז

ויהי כאשר נודע להגאון דבר השמועה שהפיצו החסידים בשמו, מהר ויערוך מכתב לכל הקהלות שבמדינות ליטא, רוסיה הלבנה ופולין... וימסור אותו לשנים מגדולי תלמידיו, למען יפרסמו את כל הכתוב בתוכו בין כל בני ישראל, בכל המקומות אשר יעברו שמה ... ואלו דברי המכתב: **"...ועל כל מי אשר בשם ישראל יכונה, ואשר נגע יראת ה' בלבבו, מוטל עליו להדפם ולרדפם בכל מיני רדיפות, ולהכניעם עד שיד ישראל מגעת ... וכי קשים המה לישראל כספחת..."**

...כראות החסידים כי הפעם נכזבה תוחלתם, אחרי המכתב ששלח הגאון למדינת ליטא ורוסיה הלבנה להכחיש את דבריהם, לא מצאו דרך אחרת לפניהם מאשר להפיץ שמועה חדשה שהמכתב הזה ששמו של הגאון חתום עליו מזויף הוא מתחלתו ועד סופו וידי מחרחרי ריב היו במעל הזה, לבלי תת להמתנגדים להתקרב אליהם. בפעם הזאת הצליח הדבר בידי החסידים בנקל, מפני ששני הצירים לא

הביאו אתם, מפני סבה בלתי נודעת, את עצם המכתב בכתב ידו של הגאון, כי אם העתקה בלבד. זה יכול היה להעיר חשד בעיני המתנגדים כי אמנם דברים בגו. לזאת פנו אפוא ראשי עיר מינסק, ששה ועשרים איש, במכתב להגאון (ה' תשרי תקנ"ז), כי יואיל להפיץ אור על כל הדבר הזה ... למראה המכתב הזה התעוררה חמת הגאון עוד יותר, ויחליט לצאת נגד החסידים ביתר עז מבראשונה. הוא ערך מכתב גלוי (**י"א תשרי תקנ"ז**...) כתוב בסגנון חד ונמרץ יותר מבראשונה, כדי לעורר את לב אנשי סיעתו לעשות כלה בהחסידים

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ז)

בשנת תקנ"ו מסר רבינו לדפוס את ספרו הקדוש לקוטי אמרים ... **ובחורף תקנ"ז** ... **נגמר הספר בדפוס ויצא לאור על פני תבל, והגיע גם למראה עיני הגר"א** ...ובעיניו לא נתאמתו איזה דברים מספר הקדוש הזה (כמו בענין הצמצום שאינו כפשוטו, ובענין העלאת הניצוצין כו'). וחשב זה לדברי מינות ואפיקורסות ר"ל, וע"כ זלזל מאד בספר הקדוש הזה. כן חלק על מה שכתוב בספר צוואת הריבש (דף י' ע"א) מענין התלבשות השכינה בקליפות יעו"ש. וזלזל גם בו, וזה גרם ששרפו אותו ברחובות ווילנא

(בית רבי פי"ב)

והחסידים אשר בווילנא, הנפעמים והנרעשים למראה הסער הגדול שהתחולל על ראשם, וביראתם מפני העתידות הנוראות הצפויות להם, התאמצו כי יתראה הרב עם הגאון ויערוך את הוכחותיו לפניו ולפני שני אנשים שיהיו מכריעים הדין עם מי. **הגאון גם הוא נתרצה להצעה זו, אך בתנאי שיתנו החסידים שני אלפים אדומים לצדקה או למצוה אחרת.** החסידים תמימי הלב, שהיו בטוחים בנצחון רבם, מהרו לערוך מכתב להרב, כי ימהר לבא וילנאה להוכיח

צדקתו וצדקת שיטת החסידים. אולם הרב השכיל יותר לעמוד על אפיו של הגאון. הוא ידע כי לשוא יהיה כל עמלו (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ז), וכפי שמעיד מכתבו החשוב מאוד של אדמו"ר הזקן, דלהלן, המובא בבית רבי (פי"ב)

"אחד "ש... אלו היה באפשרי לבא לידי גמר נכון עמהם, בודאי אין לך מצוה גדולה מזו לעשות שלום בישראל... אך מה לנו לעשות ולא עשינו, והרבה מאד טרחנו בזה ולא עלתה בידינו, נקיים אנחנו מה' ומישראל. הנה מראשית כזאת הודענו והלכנו אל הגאון החסיד נ"י לביתו להתוכח עמו ולהסיר תלונותיו מעלינו בהיותי שם עם הרה"ק המנוח מוהרמ"מ זצללה"ה, וסגר הדלת בעדנו פעמיים ... וכאשר החלו להפציר בו מאד, חלף והלך לו ונסע מן העיר ושהה שם עד יום נסיעתינו מהעיר, כידוע לזקני עירם ... וכל שכן שלא עלתה על דעתו כי אולי יש אתם דבר ה' ע"פ אליהו ז"ל להפריש ולהפשיט הגשמיות שבזהר הקדוש בדרך נסתרה... מפני שלמדרגה כזו צריכה קדושה רבה ועצומה, בהיפוך ממש ממה שנתאמת לו על פי עדים נאמנים בעיני כבודו, וכולי האי לא טעו אינשי מהקצה אל הקצה ממש, ולזאת לא רצה לקבל מאתנו שום טענה ומענה ותירוץ בעולם ... ומה נשתנה היום, כי הנה גם עתה הפעם לא נשמע משמו שום חזרה וחרטה מימי קדם לאמר שעכשיו נולד לו איזה ספק, אולי טעות הוא בידם. ואדרבה הדמים מעידים מה שבקש ב' אלפים אדומים לצדקה או למצוה אחרת, והיינו שלא רצה לאטרוחי בכדי ... הם לא קבלו התירוצים כאשר ראינו בעינינו בקהילה קדושה שקלאוו, ואם כן למה זה הבל איגע. כי הנה מודעת מאמר רבותינו ז"ל: כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר כו', וכל דבריהם כגחלי אש ...

עיקר סמיכתם על שני אנשים חשובים שיהיו מכריעים הדין עם מי כו', ולא מחכמה שאלו על זה, דודאי חשיבותם כלא ממש חשיבא קמיה, להכריע נגד דעת הגאון החסיד... אין במדינת ליטא מי שירים לבבו שלא לבטל דעתו מפני דעת הגאון החסיד, ולאמר בפה מלא: אין בפיהו נכונה... כי אם במדינות הרחוקות, כתורגמה ואטליה ורוב אשכנז ופולין גדול וקטן. ובזאת חפצתי באמת, ובפרט בענין האמונה אשר לפי הנשמע במדינתינו מתלמידיו אשר זאת היא תפיסת הגאון על ספר לקוטי אמרים ודומיו, אשר מפורש בהם פירוש ממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה כפשוטו ממש, ובעיני כבודו הוא אפיקורסות גמורה, שהוא ית' נמצא ממש בדברים שפלים ותחתונים ממש ... ובפירוש מאמרים הנזכרים, יש להם דרך נסתרה ונפלאה ומלא כל הארץ כבודו, היינו השגחה וכו', ומי יתן ידעתיו, ואנחהו ואערכה לפניו משפטינו להסיר מעלינו כל תלונותיו וטענותיו הפילוסופיות אשר הלך בעקבותיהם ... לחקור אלקות בשכל אנושי. וכאשר קיבלתי מרבותי נ"ע תשובה נצחת על כל דבריו. ואם יקשה בעיניו לחזור מדרכו אשר גדל בה מנעוריו, ולא יתקבלו דברי בעיני כבודו, אז במקום גדולתו תהיה ענותנותו, לבאר היטב כל טענותיו עלינו בנדון אמונה זו חרות על הלוחות בכתב ... ויבא על החתום בכבודו ובעצמו, ואני אבא אחריו ומלאתי את דבריו להשיב על כל טענותיו גם כן כתוב וחתום בחתימת ידי, ויודפסו ויושלחו לכל חכמי ישראל הקרובים והרחוקים שיחוו דעתם בזה, כי לא אלמן ישראל מאלקיו, וימצאו רבים וכן שלמים בדעת תורה ודעת נוטה להכריע, ולא ישאו פני כל איש, ואחרי רבים להטות, ובזה יהיה שלום על ישראל.

ואודות לקוטי אמרים ודומיו בענין ביאור העלאת ניצוצין מהקליפות כו', הנה עיקר העלאת מ"ן זה של העלאת

ניצוצין לא נזכר אלא בקבלת האריז"ל ולא במקובלים שלפניו, וגם לא בזהר הקדוש בפירוש. וידוע לנו בבירור גמור שהגאון החסיד נ"י אינו מאמין בקבלת האריז"ל בכללה שהיא כולה מפי אליהו ז"ל, רק מעט מזעיר מפי אליהו ז"ל והשאר מחכמתו הגדולה ואין חיוב להאמין בה כו', וגם הכתבים נשתבשו מאד כו'. ולאיש אשר אלה לו, לו משפט הברירה לברור לו הטוב והישר מכל כתבי קדש הקדשים האריז"ל, לאמר: שמועה זו נאה והיא מפי אליהו ז"ל, וזו אינה מפי אליהו ז"ל ... רק המכריעים יהיו גדולי ישראל המפורסמים באמונת קבלת האריז"ל בכללה שהיא כולה מפי אליהו ז"ל כחכמי הספרדים ודומיהם כו'.

ואודות השריפה אשר שרפו ספר הידוע, לא לכם לריב את ריב הבעש"ט זצללה"ה ולעורר מדנים ח"ו ... מי לנו גדול ממשה בדורו, ה"ה הרמב"ם ז"ל אשר בארצו בספרד גדל בשם טוב הלוך וגדול מאד, עד שבחייו היו אומרים בנוסח הקדיש: בחייכון וביומכון ובחיי מרנא ורבנא משה ובחיי דכל בית ישראל כו', מפני שראו כבודו וקדושתו וחסידותו, אך בארצות הרחוקות אשר לא שמעו ולא ראו את כבודו, החזיקוהו למין וכופר בתורה הקדושה, ושרפו ספריו, דהיינו ספר הראשון מספר היד, ברחובות קריה, על פי חכמים גדולים בעיניהם ... אך כאשר חלפו ועברו ימים רבים כו', גם שנאתם כו'. ותצמח אמת מארץ וידעו כל ישראל כי משה אמת כו'. וכה יהיה לנו במהרה בימינו אמן" (בית רבי פי"ב)

אך כל דברי יושר לא הועילו להשקיט המחלוקת ... ואדרבא בקיץ זה התעורר הגר"א לרדוף את רבינו והנלוים לו ביתר שאת (בית רבי פי"ב)

תקנ"ח

ימים לא כבירים עברו ... והנה הארץ רעשה לקול הקורא כי **הגר"א שבק חיים לכל חי (בחול המועד סוכות תקנ"ח)**. וכאשר התפשטה השמועה, מיהר רבינו לשלוח מכתבים לאנ"ש באזהרה נוראה שלא לספר אחר מטתו של תלמיד חכם הגון החסיד זלה"ה שום שמץ דופי ושמצה דשמצה בלי שום הוראת היתר בעולם, ושיהיו באהבה גם עם אחינו בני ישראל אשר לא מאנ"ש ... הקנאים המנגדים עטו אז כמעיל קנאה ביתר שאת, באמרם: הלא עתה תפרוש הכת כנפיה ... ומי זה יעצור בעדם עתה. ועל כן לא נחו ולא שקטו עד כי הפיחו רוח קנאה בכל העם מסביב איך שמצוה רבה היא לרדוף את הכת ולשרש שרשיה, וכי כך היתה דעת הגר"א מכבר בשנת תקל"ב, וגם עתה עמד על דעתו ... ובחלקלקות לשונם משכו אחריהם דעת העם, וגם הרבה צדיקים גדולים וטובים נלכדו ברשתם ... הרודפים יצאו לרדוף את אנ"ש ... ואנ"ש הוכו מהם ומהמונם בהכאות וחרמות ושמתות בלי חמלה וחנינה כלל, ותהי אז עת צרה לאנ"ש אשר לא היתה כמוה (בית רבי פי"ג)

וז"ל רבינו במכתב מאותה העת, המפורסם בבית רבי (שם):

"... אנחנו מפילים לפני הדרת קדשם לבלתי ידח ממנו נדח להרחיקנו מעל גבול ישראל בהרחקות שונות אשר יצאו מפי מקצת חכמי ק"ק שקלאוו כשגגה מלפני השליט לדון בדיני נפשות עם רב מישראל, להבדילם מעדת ישורון ולכנותם בשם מלעיגים על דברי חז"ל מה שהוא שקר גלוי ומפורסם לכל יודעינו ומכירנו אשר מגודלים אתנו מנעורינו ועד היום הזה, כי אנחנו מאמינים בני מאמינים ותורה אחת

ומשפט אחד לכלנו, ומה יקרו מאד בעינינו וערבים עלינו דברי סופרים ביתר שאת ויתר עז ויראים את ה' מרבים וכן שלמים מעמינו בית ישראל. ואיך יכולים להכחיש את החוש באומדנות והוכחות הרשומים במכתבם. ובר מן דין הנה נודע בשערים שערי ציון המצוינים בהלכה, דבדיני נפשות לא אזלינן בתר אומדנא, כי אם בעדי ראיה וחזקה, ואף גם זאת הנה התורה חסה על ממונם של ישראל וצער בעלי חיים, ואמרה יבא בעל השור ויעמוד על שורו, ואין מקבלין עדות שלא בפניו ... ואיך לא חסו ולא חמלו שלא להחיות עם רב מישראל וטרפו נפשם לירד לחייהם ולגמור דינם שלא בפניהם לבלתי שמוע מהם שום טענה ומענה ... ומדמו מלתא למלתא בראותם כי המנהג פשוט בקרב ישראל לגבות עדות שלא בפני בעל דין בעסק ממון כשאי אפשר בענין אחר, משום נעילת דלת והפקר בית דין הפקר, או בקטטות ומריבות כדי להשקיט הריב על פי פשר של דבר בלבד, ולא לפסוק הדין על פי גביהת עדות ... אבל להוריד אדם מחזקת כשרותו, ואפילו לאפרושי מאיסורא, ואפילו כשאי אפשר בענין אחר, אין מפרישין על פי עדות שלא בפני בעל דין. ואפילו בדיעבד לא מהני, משום דהוי כדיני נפשות ממש, כמ"ש רמ"א בתשובה סי' י"ב וכפי' הריב"ש ע"ז באהע"ז סי' י"א, דלא כמ"ש הרשב"א הביאו הב"י בחו"מ סי' שפ"ח דלא קי"ל הכי, אלא כרמ"א ורש"ל וריב"ש דבתראי נינהו וס"ל דהרשב"א יחיידאה. ואף הרשב"א לא קאמר אלא דמקבלין עדות שלא בפני בע"ד, אבל מודה הוא דאין גומרין דינו שלא בפניו, כדאי' להדיא. וכל שכן בנדון דידן שהוא דיני נפשות ממש ושפיכות דמים תרתי משמע, אשר נשפך דמינו כמים על פי סהדי דלא אברי אלא לשיקרא. מי שמע כזאת מי ראה כאלה. שאל אביך ויגדך

זקניך ויאמרו לך, כי תמנו חפש מחופש ולא מצינו כן בש"ס ופוסקים כי אם במסור מוחזק ומפורסם, ואף גם זאת, שלא יסכן לכל ישראל ... ואם אמור יאמרו שהשעה צריכה לכך, למיגדר מילתא, שמקבלים עדות שלא בפני בעל דין, כמ"ש בחו"מ סי' ש"כ, היינו דוקא היכא דחזינן שהדור פרוץ בעבירות, וכדי לגדור פרצות הדור, עונשין את העובר אף על פי שהוגד עליו שלא בפניו ... עיניהם לנוכח יביטו כאשר גדלנו באמונה אתם מנעורינו ועד עתה באמונת חכמים וזהירות לקיים כל דקדוקי סופרים ביתר שאת ויתר עז מרבים משלומי אמוני ישראל, וכל דרכנו לנוכח פניהם, כי לא בסתר דברנו ולא במחשך מעשינו, והמה ראו כן תמהו על חכמים הנ"ל מה הגיע אליהם להכחיש חוש הראות, כי רואים בעיניהם מדי יום ויום שאנחנו מחזיקים בתורת ה' שבכתב ושבעל פה בכל גופנו ומאודנו, יותר משאר העם ... וגם הזקנים לפי הנשמע אומרים שנתלים באילן גדול, כמפורסם לרבים שיחיד בדורו הוא. ובאמת יחידאה הוא, ולגרמיה הוא דעבד, ואין היחיד מכריע את הרבים אשר אתנו, כי מי לנו מרבי אליעזר הגדול, שאם היו חכמי ישראל בכף שניה מכריע את כולם, ואף על פי כן נמנו ורבו עליו וברכוהו ... ואף אם לו היה כדבריהם, שנמצא בנו איזה איש שיש בו עון אשר חטא, הוא רשע בעונו ימות, ואת נפשנו הצלנו. ומי זה הוא ואי זה הוא אשר מלאו לבו והעולה על רוחו לדון ממי שיצא מן הכלל על הכלל כולו, אין זה כי אם רוע לב ... נכון לבי בטוח בה' שיתן לי לשון לימודים להבינם ולהשכילם בהראות להם מוצא כל דבר ומקורו בספרים, כי אותיות מחכימות, ועין בעין יראו שאין כל חדש תחת השמש, ואין לנו תורה חדשה ח"ו, רק הכל כאשר לכל נמצא

כתוב בספר את אשר כבר עשוהו גדולי הראשונים..."

(בית רבי פי"ג)

דברי רבינו במכתביו פעלו הרבה בלב היראים ושלמים מהמנגדים ...

הקנאים שבעם ... כאשר ראו שכל מעשי הרדיפות עלה בתהו ואין להם עוד תקוה להצליח במעשים כאלו, בחרו להם דרך האחרת קצרה להלשין את רבינו והנלוים לו לפני המלך והשרים במלשינות שקר ... אביגדור ... התנדב את עצמו להיות הראש וראשון להמתעסקים בקדשים להיות עומד ומקריב נשמותיהם של צדיקים על גבי המזבח ....

והנה טרם נבוא לספר מעשה המלשינות, יש לנו לשקוף השקפה קטנה, למה זה המתינו לעשות זר מעשיהם עד זמן הזה, הלא התחלת המחלוקת היתה בשנת תקל"ב, שעד שנת תקנ"ח הוא יותר מכ"ה שנים, ומהתחלת רבנות רבינו הוא גם כן קרוב לעשרים שנה! ... יובן לנו הדבר על נכון. כי עד שנת תקנ"ד היו כל תלמידי הבעש"ט והרב המגיד נ"ע תחת ממשלת פולין (לבד רבינו ודעמיה שהיו תחת ממשלתינו ...) וידוע שבימים האלו, היה רבה העזובה בארץ ההיא, איש כל הישר בעיניו יעשה כו'. ועל כן, גם אם היו מגישים המלשינות, לא היו משגיחים על זה כלל (ואף גם את רבינו לא היו יכולים להלשין, כי היו חוששים שרבינו יפסע פסיעה לבר, ויתיישב באחת מערי פולין כו'). ולא היה לפניהם שום דרך בעסק החרמות ושמתות והכאות כו' ... אך בשנת תקנ"ד נכבשה כל הארץ ... וכל תלמידי הבעש"ט והרב המגיד נ"ע באו כולם תחת ממשלת קסריות רוסיא. **והנה על פי חוק ממשלתנו, נאסר ענין החרמות ושמתות,**

אין כאן לא נדוי ולא שמתא כו'. ולנגד זה, משגיחים מאד על מעשי איש ותחבולותיו, וכשמגישים איזה דבר לפני הממשלה, רואים תיכף לחקור אחר שרש הדבר ולפותרה כו'... (בית רבי פי"ד)

תקנ"ט

עתה נספר מה שעבר על רבינו ואנ"ש ממעשה המלשינות. אביגדור נסע לעיר המלוכה פטרבורג ... וילשין ... שרבינו הוא מורד במלכות ... ושהוא שולח שוחד לסולטאן תוגרמה שיהיה בעזרו כו', וגם הלשין אותו בדבר החדשות שחידש, שזהו הירוס לדרך התורה, ועוד עלילות שוא ומדוחים ... על כן יצאה הפקודה להביא את רבינו לעיר המלוכה ולחקור ממנו ... בבוא הסרדיוט לבית רבינו ונכנס לחדרו, מצא שרבינו מלובש בטלית ותפילין ומתפלל, ולא רצה הסרדיוט לבלבלו מתפלתו, ועל כן יצא לחדר החיצון וישב שם לאכול ולשתות עד שיגמור רבינו תפלתו. בחדר רבינו היה אז אחד מאנשי לאזני (שמו ר' דובער ליטמאנס), ואמר רבינו להאיש ההכרח לברוח ולהתחבא, ופשט רבינו הטלית ותפילין, ושם בחדרו מן הצד היה פתח לחוץ, ויצא רבינו עם האיש לחוץ, ואת הטלית ותפילין לקח עמו, והאיש לקח את רבינו על כתפיו, ונשאו לעבר הנהר (שהיה סמוך לביתו), ושם הוא הבית עלמין, ונתחבא רבינו שם זמן מה, והאיש השיג בעל עגלה והוליכו למלון אחד ... הסרדיוט שב לחדר רבינו ולא מצאו, ורק את הרבנית מצא שם עומדת אחורי הדלת, וצעק עליה שתאמר לו אנה הוא (ויש אומרים שהכה אותה

גם כן) ... ולא תפתח פיה כו', על כן הלך הסרדיוט להעיר ואמר שיחריב את העיר, ואת אנשיה ימסור תחת המשפט. וגם עשה מעשה, שהדליק בעיר וסביב העיר הרבה חביות מזופפות, עד שכל העיר נראתה כלהב אש, והלהב נראה למרחוק מאד ... וכאשר ראה הסרדיוט שדברי רוגז לא יועילו, התחיל לדבר עמהם רכות ... איזה אנשים מהעיר הלכו לרבינו ויספרו לו דברי הסרדיוט, והשיב רבינו: אני הייתי צריך לברוח לפי שעה, כמו שכתוב: ויברח יעקב כו'.

כוונת רבינו לא היתה לברוח לגמרי, כאשר הסוף הוכיח, רק אמר שמתחלה צריך לברוח, כמו ויברח יעקב, חבי כמעט רגע, ועל דרך מאמר רבותינו ז"ל: ידחה מפני השעה כו' (ביבמות קכ"א. איתא: אמרו חכמים: אם יבואו רשעים על אדם, ינענע לו ראשו, ופרש"י: ידחה מפני השעה, ולא יתגרה בהן), שבעת שמתעוררים דינים על האדם, צריך להסתתר בזו השעה, ואז נמתקים הדינים ממנו, וכמאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין צ"ה.): בת דינא, בטל דינא (פירש"י: כיון שלן דינא, בטל הריב, וכן מפני שלא נכבשה (ירושלים) בו ביום (שהגיע סנחריב לירושלים), לא הצליח ממחרת).

ועתה תוכלו להגיד לו מקומי. והאנשים כן עשו, והסרדיוט הלך, ולקחו אסור בשלשלאות ובמרכבה שחורה כחוק, והעיר לאזני נבוכה. הזמן שנלקח רבינו היה תיכף אחר חג הסוכות תקנ"ט (בית רבי פט"ו)

כשנודע לאנ"ש על דבר מאסר רבינו, התועדו גדולי אנ"ש, והחליטו שאיש אחד יסע לקבץ מעות לפרנסת משפחת רבינו - בפועל מילא תפקיד זה רבי אהרן הלוי משטראשיעלי', תלמיד מובהק של רבינו; עוד החליטו שיסעו כמה חסידים לפטרבורג, לראות מי זה ועל מה זה. לפני שנלקח למאסר, צוה אדמו"ר הזקן על גיסו הרב ישראל

קאזיק שיסע לפטרבורג ללא המתנה. הרב ישראל היה ללא מסמכים, ולכן לקח עמו את ה"פאס" של אחד החסידים. עוד צוה רבינו שאיש אחד יסע תיכף לברדיטשוב להרב הקדוש שיעשה פדיון נפש, וכך היה (על פי בית רבי פט"ו)

שאל הרה"ק להאיש איך שם אמו של רבינו, ואמר לו האיש ששכח לשאול קודם נסיעתו, ובדרך כשנזכר לא רצה לחזור מחמת שרבינו אמר שיסע תיכף. על שלחן הרה"ק היה מונח חומש. הרה"ק פתחו, ונפתח לו בפרשת מקץ, בפסוק וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ויאמר הרב: הנה שב"ר, ראשי תיבות שניאור בן רבקה (על פי בית רבי פט"ו)

במאסר בא אליו שר "הזאנדארמים", ויתנהו ה' לחן ולחסד בעיני השר. שאלו השר על פשר שאלת ה' אל האדם: איכה. ואמר לו רבינו שבכל זמן קורא ה' לכל אדם ואומר לו : איה אתה בעולם? והוסיף רבינו: הנה לאדם נקצב ימים ושנים, שיעשה בכל זמן הטוב עם ה' ועם אנשים. ואמר רבינו אל השר: למשל אתה היית שנים כך וכך - וכוון למספר שנות השר. מה עשית בהם? האם היטבת למי? ונתפעל השר מאוד. ועשה עוד נפלאות, כמו שידע להגיד את השעה בכל שעות היום והלילה, על אף שהשיבוהו בחדר חשוך, ואמר שידע זה כי ביום מאירים י"ב צירופי הוי' ובלילה י"ב צירופי אד' כו'. עד שהשר הפליג מאוד את רבינו לפני הקיסר, ואמר לו שלפי דעתו הוא זכאי בדינו, רק שהמלשינים טפלו עליו עליליות. וכן נכנס אליו פעם הקיסר כשהוא לבוש כאחד האדם, וכבדו רבינו כמו שמכבדים קיסר. לתמיהת הקיסר אמר רבינו שמלכותא דארעה כעין מלכותא דרקיע, ושהרגיש בבואו של הקיסר יראה ופחד גדול. ואז ראו כולם שודאי צדקו טענותיו, אך להוציאו ממאסר לא יכלו טרם יצא דבר מלכות על פי חוק ומשפט (בית רבי פט"ו)

וה' הטוב סיבב שיודע לאנ"ש שרבינו בחיים, וזה המעשה: רצון השר היה לעשות טובה לאדמו"ר הזקן. רבינו ביקש ממנו שיודיע לבני ביתו שהוא בחיים, על ידי גיסו ישראל קאזיק, שבטח יפגשנו. רבינו תיאר לשר את מראה גיסו. השר נסע ברחובות קריה עד שפגש את ר' ישראל. השר קרא לו ושאלו בשמו. אך ר' ישראל החזיק ב"פאס" שהיה על שם אחר, ולכן אמר לשר את השם הרשום בפאס. אמר לו השר שהוא משקר, ונסע לדרכו. בנתיים התייעץ ר' ישראל עם אנ"ש המפורסמים, והבינו שיד הרב בזאת. לכן החליטו שלמחר ילך שוב ברחובות קריה, אולי יזדמן לו השר עוד הפעם, ואם ישאלהו שמו יגיד לו את שמו האמיתי. וכך היה, ולא השיב לו השר מאומה, רק הלך בחשאי לאט לאט ור' ישראל הלך אחריו, עד שבא השר לבית דירתו ור' ישראל נשאר עומד בחוץ. פתאום ראה שמחלון עליית בית השר נפל אבטיח, והבין ר' ישראל שזהו למענו והגביהו וילך לאנ"ש. שמה פתחו את האבטיח ומצאו בו צעטיל קטן ביד קדשו של הרב שכתוב בו "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ואז ידעו שרבינו בחיים ושיש תקוה

(ע"פ בית רבי פט"ו)

על מקום המצאות רבינו נודע לאנ"ש על ידי מעשה אחר: במשך כמה ימים סירב הרב לקבל אוכל בבית המאסר, עד שנכנס אליו השר, והסביר לו רבינו שאיננו יכול להכניס בפיו אוכל טרף. ביקש הרב מאת השר להשיג עבורו מאכל מסוים, אך שידאג ששום אדם לא יגע במאכל פרט ליהודי שיקח ממנו את המאכל והשר. היה בפטרסבורג גביר ושמו ר' מרדכי מליעפלי, שהיה בקשרים עסקיים עם שרי ממשלה. השר הגיע אליו, ובשמוע הבקשה המיוחדת הבין ר' מרדכי שהמאכל נצרך להרב. על כן ר' מרדכי השיג את המאכל, והניח בו צעטיל קטן בזה הלשון: אני רוצה לידע מי הוא האוכל האיינגימאחץ שלי ובאיזה מקום, וחתם שמו. כשהביא השר את המאכל, מצא רבינו את הצעטיל, וכאשר תם האוכל, ביקש להשר להשיג לו עוד מהמאכל הנ"ל, ומעט אוכל הניח בהכלי, באומרו שמעט צריך להניח שתחול הברכה. ותחת המעט שנשאר הניח צעטיל קטן בזה הלשון:

אני הוא האוכל זה ובמקום זה, וגם כתב שישלחו איש אחד לווילנא. ותיכף שלחו איש לווילנא, בלי לדעת את פשר הענין (ע"פ בית רבי פט"ו)

כשהביאוהו לפני השופטים ... שאלוהו ראשונה האם הוא מאנשי הבעש"ט. ואמר רבינו שאם היה אומר לאו, היו מניחים אותו תיכף לחפשי. אך הוא לא רצה להפריד את עצמו מהבעש"ט אפילו רגע אחת, ואפילו רק בדיבור, ועל כן השיב תיכף: הן אני מאנשי הבעש"ט. ואז התחילו השאלות. השאלות היו כ"ב ... ומאשר ידענו הוא ששאלוהו על נוסח התפלה ששינה ועל הסכינים מלוטשים ... ועל שהוא מנהיג אנשיו הנלוים לו להתפלל הרבה ומתבטלים על ידי זה מלימוד התורה ועל שאומר ד"ח בגילוי ומגלה רזין דאורייתא לכל. ועל שבדרושיו מבואר שמדת המלכות היא בחינה אחרונה ונקראת ארץ, שזהו השפלה לענין המלוכה, ועל שהיה דרכו לומר באמצע התפלה תיבת האף, והמלשינים אמרו שצועק אף, שרצונו להמשיך חרון אף בעולם. וגם אמרו שהוא שולח שוחד להסולטאן כי רצונו למרוד במלכות ... על כל השאלות השיב בחכמה נפלאה, והתשובות נתקבלו מאד מחמת שהיה משיב תיכף, ודבריו היו דברי חכמה ואמת, ובחוט של חסד שהמשיך עליו ה' יתברך שהיה לחן ולחסד בעיני השרים היושבים על מדין, וכולם נתפעלו מחכמתו הגדולה כו' (שמענו שרבינו אמר שעל קושיא נכונה השיב תירוץ נכון, ועל קושיא של שטות השיב תירוץ של שטות כו'). והנה כשהגיעו להשאלה: למה אומר בדרושיו שמלכות היא בחינה אחרונה ומשפיל ענין המלוכה, אמר שזה צריך ביאור רחב, ואי אפשר לבאר זה בעל פה, ובכתב יבאר הכל כיד ה' הטובה עליו שאין זה גרעון והשפלה לענין המלוכה ח"ו, ואדרבה כו'. ונתנו לו זמן על זה, וכתב התשובה מתחלה בדרך ארוכה, ואחר כך עשה קיצור ממנה, והגישה

לפני השרים, והם שלחוה להעתיקה ללשון רוסיא לשני צענזארין. ואחד היה הצענזאר דווילנא, ששם היה עיקר המנגדים, וחשש רבינו פן יתוודע להמנגדים מזה וישתדלו שלא יעתיק כראוי (וכאשר באמת כן היה ...), וזהו שכתב בהצעטיל שישלחו איש אחד לווילנא כנ"ל (בית רבי פט"ז)

להעיר כי בספר הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פ"ט מסופר שבווילנא תורגמו תשובות רבינו לצרפתית, והוחזרו לפטרבורג.

עוד להעיר: בספר המאסר הראשון לרה"ח הר' יהושע מונדשיין יח' (שיצא לאור בשנת תשע"ב, ונכתב ע"פ מסמכים ותעודות שהתפרסמו אחרי התרופפות השלטון המרכזה בברית המועצות לשעבר), איתא (עמ' 18-19): לדעת ה'בית רבי' השיב רבינו לשרים את כל תשובותיו בעל-פה, ורק את התשובה בענין ספירת המלכות נתן בכתב, והיא זו שנשלחה לווילנא לשם תרגומה. המסמכים מוכיחים שדבר זה אינו נכון: התשובות לכל השאלות ניתנו בכתב - ובהן ... לא נזכר מאומה בענין ספירת המלכות - ולצורך התרגום נשלחו כולן לווילנא. דברי אדמו"ר הזקן מובאים שם כלשונם בעמ' 57 עד 81.

עתה נספר מעשה האיש בווילנא. בבואו לווילנא, התנכר כאלו הוא מהמנגדים, והיה יושב בבית המדרש ולומד, ושם היה שומע מהם הכל, עד שנתוודע לו שם מהתשובה שנשלחה להצענזאר. ואז הבין היטב על מה ולמה נשלח. ועל כן הלך תיכף להצענזאר, ויתנפל לפניו בבקשתו על נפשו ונפש רבינו והנלוים לו שיעתיק התשובה כראוי כפי כוונת רבינו באמת. הצענזאר השיב לו: מה צריך לבקש אותי בזה ?! ראשית דברים, הלא אני מחויב להעתיק כראוי ומושבע אני על זה ... האיש אמר לו: הנה הרב שלנו הוא איש אלקי, ומאחר ששלח אותי לכאן, בודאי יש דברים בגו, וחזקה שליח עושה שליחותו. ועל כן יעבור עלי מה, לא אזוז מכאן עד שאשמע מפיך הבטחה נאמנה שתעתיק

רק האמת כפי כוונת רבינו ... הצענזאר הבטיח לו על זה בהבטחה נאמנה. ואז סיפר לו הצענזאר שהמנגדים כבר היו אצלו, ויבקשוהו להעתיק באופן אחר כאשר יורוהו הם. אך הוא אינו רוצה בזה בשום אופן, כי האמת אהוב לו מן הכל, ודחה אותם שיבואו למחר, ועל כן מחר בוקר תבא לכאן ותראה מה שיהיה. האיש נפטר ממנו בשלום, ולמחר בוקר השכים ובא אליו שנית. ובעמדו שם ראה הצענזאר דרך החלון שהמנגדים הולכים. ועל כן הוליך את האיש לחדר אחר סמוך, והמנגדים באו, והתחילו לבקשו שנית, ואמרו לו ששכרו יהיה גדול מאד בזה ובבא ... וכאשר הציקו לו מאד, הוכרח להבטיחם שיעתיק ההעתקה כפירושם וירא אותה להם, ואז הלכו להם שמחים וטובי לב. האיש שמע כל זה וארכבותיו דא לדא נקשן ... הצענזאר נחמו, ויאמר לו: אל תירא, כי לא יפול דבר מהבטחתי שהבטחתי לך ... ועל דבר העולם הבא שהבטיחו לי, אני מאמין שזכות הצלת נפשות של הרב ודעמיה יתן לי עולם הבא יותר ... אך אני הייתי מוכרח להבטיח להם בכדי שירפו ממני. אבל אני זאת אעשה, שאעתיק שתי העתקות. הראשונה כפירושם להראות להם, אבל לא אשלחנה, והשניה העתקה אמיתיות כפי כוונת הרב, ואותה אשלח לפטרבורג. ולמען תהיה בטח בדבר, תראה בעיניך ההעתקה האמיתית, ובפניך אשלחה על בי דואר, ותוכל בעצמך לילך עם השליח לראות איך שיניחנה כו' ... גם אחר זה ישב האיש בווילנא זמן מה, ואם היה רואה או שומע איזה דבר שהמנגדים עושים או חורשים לעשות, היה מודיע לאנ"ש. עד שפעם אחת שמע שם את הקול מדבר שלפי הנשמע ... הרב יצא בקרוב ממאסרו. ואז נשא האיש את רגליו ויסע לדרכו בשמחות וגיל, כי הצליח ה' יתברך את דרכו (בית רבי פי"ז)

ויהי ביום ג' י"ט כסלו, יצא לאור משפט רבינו כי חף הוא מכל פשע, ויגזרו אומר להוציאו לחפשי. ובעת שאמר תלים, כשהגיע לפסוק פדה בשלום נפשי (שהוא השייך ליום הג' מימי השבוע), הגיע לו הבשורה שניתן לו חופשה ממאסרו ויצא בשלום. ושאלו ממנו אנה יובילו אותו, והשיב רבינו שיובילוהו לבית האכסניא של הנגיד ר"מ מליעפלי. והנה בית האכסניא של ר"מ היה במדור העליון מהחומה, ובחומה ההיא גופא, במדור התחתון, היה מתאכסן אחד מהמנגדים המלשינים, והובילו את רבינו בטעות לביתו של המנגד הנ"ל. וכאשר ראה המנגד את רבינו חפשי, ובא לביתו, נבהל מאד, וימת לבו בקרבו, ויהי לאבן. ועם כל זה, בקש את רבינו לישב, וצוה להעמיד המיחם, ובכבודו ועצמו היה מנקה הצלוחיות כו'. בתוך כך נכנס בדברים עם רבינו והתחיל לדבר אתו קשות, ויאמר לו: הנה אתם מדמים בנפשכם שכבר נצלתם, תדעו שכאשר נפלתם עתה בידי, לא תצאו מכאן עד שתחתמו לי לבטל הנוסחא החדשה ושארי דברים שחדשתם ולא נהגו בה אבותינו שהיו גדולי ארץ כמוכם. ומה היה חסר לכם אם היו אומרים נעריצך ולא כתר כו' ? ורבינו היה אז בצרה גדולה, לא ידע מה לעשות ... אנ"ש, כאשר חכו כל היום על ביאתו, והנה היום רד , ואין קול כו'. נפלו במבוכה ... נשאר בדעתם שילך מי מהם למדור התחתון מקום מושב המנגד, לשמוע מה ידברו שמה. וילך הגביר ר"מ מליעפלי עם חסיד אחד מחסידי פולין, וכאשר באו לשם ומצאו הדלת סגור, הכו בדלת עד שפתחו להם. ומה נשתוממו למראה כאשר מצאו שם את רבינו יושב, ראשו סמוך על ידיו על השולחן, ושומע דברי חירופים מהמנגד כו' ... ר"מ רץ בחמת כחו להכותו, אך רבינו רמז לו שלא יעשה לו מאומה ויחדל ממנו (עם כל זה, האיש שהלך עם ר"מ, שהיה מחסידי פולין, אמר לר"מ: הנה אתם מחויבים לשמוע לו בזה כי הוא הרבי

שלכם, אבל אני, ביכולתי לעשות מה שנצרך, וכן עשה שנגש אליו ויכהו על הלחי, וכך היה מונה: אחת, אחת ואחת כו'). ר"מ אמר: מה לכם פה רבינו, סורו נא מעל אהלי האנשים כו'. אך רבינו אמר: תנו כבוד לאכסניא, ושתה שם צלוחית אחת חמין. ואחר כך הלך עם ר"מ לביתו, **ואמר רבינו לר"מ: החייתני. תאמין לי שכל ימי שבתי ב"טאיינע סאוויעט"** (המועצה החשאית, הוא משרד החקירות - ש.ס.) **לא היה קשה לי כמו המעט זמן שהייתי בביתו של זה כו'.** אנ"ש התאספו לבית ר"מ לקבל פני רבינו בשמחה רבה כו' ... ומאז והלאה נשאר חק עולם לדורותינו לעשות יום י"ט כסלו יום טוב ומשתה ושמחה. ואין אומרים תחנון גם במנחה שלפניו. **וגם ליל כ' כסלו עושים משתה ושמחה, מפני שבצאת רבינו, היה עיקר השמחה בלילה ההוא כנ"ל** ... וגם בקש שיקבלו על עצמם לגמור הש"ס בכל שנה ביום י"ט כסלו בכל הבתי המדרש ... והנה להמלשינים שלם ה' כמפעלם ... וביחוד לאביגדור ... לבסוף נתגרש גם מפינסק והעני מאוד עד שהיה מחזר על הפתחים מעיר לעיר, ובא לרבינו גם כן לבקש צדקה ובקש לכנוס להיכל קדשו, ולא הניחו רבינו, רק שלח לו נדבתו, ולא רצה לראות פניו כו'. וכן לשארי המלשינים כולם, שלם ה' כמפעלם. ושני בנים היו לאביגדור ונתקיים בהם הכתוב: מי יתן טהור כו', כי הם היו חסידים גדולים ולא רצו להזכיר שם אביהם כלל, וגם לא רצו שיזכירום על שמו, עד שגם לעלות לתורה צוו שיקראו אותם על שם חותניהם ... (בית רבי פי"ח)

וענין הנס ברוחניות, שמענו מרבותינו שהוא ענין אחד עם הנס דחנוכה ופורים ... ועל כן בימי המן היתה הגזרה להשמיד להרוג ולאבד כו' ... ואחר כך נעשה הקטרוג להשכיחם תורתך, היינו לבטל תורה הנגלית ומצות מעשיות ... ועתה היה הקטרוג לבטל סתים דאורייתא ...

(בית רבי פי"ח)

ולהעיר: מסופר בספר בית רבי, פרק כ"ג (עמ' נ"ג), כי התמונה המפורסמת של רבינו צוירה בהיות הרב בפטרבורג בשנת תקנ"ט, והשר ראש הזאנדארמים הנ"ל, שחיבבו מאד, לקח את התמונה לביתו, ונשארה ביד יורשי השר בניו ונכדיו, עד שנקנתה, והתגלגל שצייר יהודי אחד ראה את התמונה ואת הרשום עליה, וסיפר זאת לאחד מצאצאי רבינו, עד שקיבלו בקושי רב אישור להעתיק את התמונה ולהפיצה.

תקנ"ט: ספריו

החל **משנת תקנ"ט** ערך רבינו את **המהדורא בתרא**. מהדורא זו כוללת: מהד"ב על ד' הסימנים הראשונים שבשו"ע או"ח; פסקי הסדור, כולל עריכת סדר ברכת הנהנין שהוא מהד"ב של לוח ברכת הנהנין; וכן מהדורא בתרא בצורת פלפולים עמוקים, בהלכות שבת (הגיעו לידינו חידושיו על סימנים רמ"ג רנ"ט ש"א וד"ש) והלכות נדה (הגיע לידינו סי' קפ"ג)

ולהעיר: ניתן להוכיח כי לא נערכה מהד"ב על שו"ע או"ח מחוץ לד' הסימנים הראשונים, הוכחה לכך: בסידור מצוטטות הלכות מהמהדורא בתרא בנוגע לד' הסימנים הראשונים, ומהמהדורא קמא לגבי שאר הסימנים.

תקס"א

רבינו **נאסר שנית**. אחר המאסר, החליטו השלטונות שעליו להשאר בפטרבורג בהשגחה עד גמר משפטו. המיניסטער

שהיה אז כתב הצעה שרבינו ישאר לעולם בפטרבורג. אך הקיסר פאוויל לא בא עדיין על החתום על זה, והיה הדבר תלוי ועומד עד אחר פטירת הקיסר פאוויל. בנו הקיסר אלכסנדר הראשון עלה על כסא מלכותו, ואז ניתן לרבינו חופשה לגמרי. גם הפעם נלקח אחר חג הסוכות, והיה יושב במאסר עד חנוכה. וזה היה בשנת תקס"א. והנה בפעם זה לא הוליכוהו אסור לפטרבורג, כי אם שנסע בעצמו על פי פקודת הממשלה, לאחר מתן ערבות על ידי מספר גבירים מחסידיו; ובבואו לשם הושיבוהו במאסר (ע"פ בית רבי פ"כ)

החסידים מספרים שבשעה שנודע להרב על דבר הפקודה שיצאה לתפוש אותו שנית, בא במבוכה ולא ידע איך לשית עצות בנפשו, אם למסור את עצמו ... או לברוח. ויערוך מכתב להנסיך ליובומירסקי מדוברובנה שהיה ממכיריו, ויבקש מאתו ליעץ אותו איך להתנהג. את המכתב הזה מסר הרב לאחד מבני סיעתו, ויצוה עליו שכאשר אך יבא לדוברובנה, יתאמץ לראות מיד את פני הנסיך ליובמירסקי ולמסור לו את המכתב "ואל יעכבו שום מניעה". האיש נושא המכתב בא לדוברובנה בלילה, בשעה שהנסיך כבר ישן. מסביב להיכלו, עמדו עבדיו ומשרתיו הרבים על המשמר, ולא נתנו לשום איש לגשת אל ההיכל. שליחו של הרב, שהיה חרד על פקודת רבו ומורו, נגש אל המשמר הראשון, ויאמר כי דבר נחוץ לו אל הנסיך, שאין לדחותו עד למחר, ויניחוהו אנשי המשמר ללכת הלאה, וכה עבר האיש את כל המשמרות, עד שהגיע אל החדר שבו היה חדר המטות, ושם ישן הנסיך בעת ההיא. לפני פתח החדר הזה עמד אחד מעבדי הנסיך מהשומרים לראשו, ולא נתן לאיש להפריע את אדוניו משנתו, ויבקש גם אותו הציר להניחהו לבא אל החדר. ויאמר אליו העבד: אנכי לא אשיב בקשתך ריקם, אף אמנם שבגלל זה צפוי אנכי לעונש גדול, אבל ידוע תדע כי בנפשך הוא, כי כל העובר את מפתן החדר הזה בלי רשות הנסיך יומת על ידו כרגע. השליח לא שעה כלל לאזהרת העבד, ויכנס אל החדר. מיד נעור הנסיך משנתו, ובראותו איש זר עומד לפניו, התחלחל מאד ואחז

בקנה הרובה, שהיה נכון תמיד לפני מטתו לירות באיש הבא אל הבית שלא ברשותו, אך מיד שב והניחו על מקומו, ומנוחתו שבה אליו, וישאל את השליח בפנים יפות מה הוא מבקש. השליח מסר לו את מכתבו של הרב, ויקם הנסיך ממשכבו ויקרא את המכתב בשום לב. אחרי כן אמר אל השליח: אמור אל רבך ששלח אותך אלי, כי עצתי היא שלא יברח. אחרי כן הוציא מכיסו חמש מאות אדומים, ויתנם להשליח למסרם להרב, למען יהיו נכונים בידו להוצאות הדרך פטרבורגה (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פי"ב)

נרעש ... היה בודאי הרב, בראותו בבית פקודות הסתרים את ר' אביגדור נצב לפניו (הערת המלקט: פשוט כי הדברים המובאים לעיל מספר בית רבי פי"ח, אודות סופו המר של אביגדור, התרחשו לאחר מעשה זה - ש.ס.). המשטין האיום הזה, דרש מאת הרב פתרון על שאלותיו ... הרב השיב על כל שאלותיו ... גם כן בכתב, ודבריהם תרגמו רוסית. ר' אביגדור בקש שתשובותיו של הרב על שאלותיו תבאנה למראה עיניו למען יוכל להוסיף עליהן הערותיו, ואולם בקשתו זאת לא נתמלאה

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פי"ב)

וגם כאן תשובותיו של רבינו התקבלו ברצון. על ידי איזו השתדלות של אחד מגדולי המנגדים - בתנאי שיתחחיב רבינו בתקיעת כף להפגש עם שלשה רבנים מגדולי המנגדים אחרי שחרורו, הרי הם הגאון ר' משה חפץ, הגאון ר' יהושע צייטלין והגאון ר' יואל מאמציסלאוו - יצא כי ההכרעה במשפט רבינו היה הענין הראשון שהקיסר אלכסנדר הראשון היה צריך להכריע בו בתור קיסר, וידוע שהמשפט הראשון שמגיע לפני הקיסר בעלותו על כסא מלכותו הוא ממשיך עליה חסד, וכך יצא רבינו לחופשי. באמת הבין הקיסר בחכמתו שזה היה תחבולה שיגישו ראשונה ענין זה, ואמר שלחנם היה, כי אף אם לא היתה ראשונה, היה גם כן נותן לו חופשה. והקיסר נתן לו כתב חירות על כל הנהגותיו (ע"פ בית רבי פי"ט). כמובטח,

נסע רבינו אחרי שחרורו לשלושת הגאונים הנ"ל, וכשראו את חכמתו כיבדוהו עד מאוד (ע"פ בית רבי פ"כ)

תקס"ב

בחזרתו לביתו, העתיק רבינו משכן קדשו מלאזני **ללאדי** מטעם הכמוס אתו (בדרך בדיחותא הסביר אח"כ רבינו שאדם גדול אסור לו לדור בעיר אחת יותר מעשרים שנה), והיה שם בלאדי ערך י"א שנה עד קרוב לזמן פטירתו. בהיות רבינו בלאדי הונח לרבינו ולאנ"ש מהמנגדים, כי הרי כבר הורה להם הנסיון כי לא יוכלו לחסידים, ועוד שניתן לרבינו רשות והרמנא מהממשלה על כל הנהגותיו. ויראי ה' מהמנגדים התחרטו אעיקרא דדינא. ואז נתבטלו כל הגזירות והרחקות והשבטים הותרו זה בזה והתחילו להתחתן זה עם זה (ע"פ בית רבי פ"כ).

בקש רבינו לישב בשלוה ... קפץ עליו **רוגזו של רבני פולין** ... הנה ידוע שהרב הקדוש **ר' אברהם הכהן** (מקאליסק) היה אוהב נאמן לרבינו כל ימי היותו כאן במדינתנו (רוסיה). וגם אחר כך כשנסע לארץ הקודש עם מורינו הרב הקדוש רבי מנחם מענדל (מוויטבסק) ... לאנ"ש (החסידים) היה כותב גם כן שיקבלו את רבינו לרב, כי מי כמוהו מורה ... ורבינו גם כן היה כותב להם מכתבי חיבה מאד, והיה כותב להם לקדם רבותינו שבארץ הקודש ... וגם היה משתדל ומתעסק בדבר המעמדות של הרבנים הקדושים ... וכן היה אחר פטירת מורינו הרב הקדוש רבי מנחם מענדל נ"ע בשנת תקמ"ח, היה מתנהג כן שנים רבות עם הרב הקדוש רבי אברהם נ"ע ... אך ... משרתיו אינם קדושים, היינו משולחים ... שהיה שולח למדינתנו בדבר המעמדות, היה נמצא בהם אנשים קשים מאד. ובבואם לכאן, היו הולכים לנגד לרבינו בהרבה דברים, ורבינו סבל הרבה מהם, וברוב ענותנותו קבל הדבר

בכי טוב, אך הם עוד יתרה עשו, שבבואם לארץ הקודש, היו מגישים מלשינות רבות על רבינו בפני הרר"א נ"ע (בית רבי פכ"א)

להלן מובאות סיבות נוספות למחלוקת הקשה שפרצה בין רבינו לבין הר' אברהם מקאליסק (הדברים מועתקים מספר הרב מלאדי ומפלגת חב"ד):
כאשר הגיע לידו ספר התניא וראה בו דברים המבארים את המאמר הזה ("וצדיק באמונתו יחיה") בעצמו בדרך מתנגד לשיטתו לגמרי, וכי לדעת הרב אין די לאדם באמונה פשוטה ולרדוף אחרי דברים פשוטים, רק להפך ראוי שיעמוק מחשבתו ויצייר בשכלו ובינתו ענין יחודו ית' האמתי, היה לו הדבר הזה לא לרצון ... והוכיח על זה את הרב במכתביו משנת תקנ"ח. אולם ... אנחנו רואים שבשנת תקנ"ט הוא שב וכותב אליו מכתבי חבה ורעות כבשנים קדמוניות ביתר שאת ויתר עז, וגם שנים אחדות אחרי כן לא חדל ביניהם מרוץ המכתבים. אבל מה שלא יכלו הסכסוכים בדבר "מלי דשמיא" לעשות, זאת עשו אחרי כן הסכסוכים בדבר "מלי דארעא". אחרי פטירתו של רבי מנחם מנדיל, היה רבי אברהם מקאליסק המפקח היחידי על קופת כסף החלוקה בארץ ישראל ... לרבי אברהם קשה היה לסבול את אפוטרופסותו של הרב בעניני ארץ ישראל, ולא היתה דעתו נוחה שתהיה הנהגת ארץ ישראל מסורה בידו, והתאמץ בכל כחו להשתחרר מתחת השגחתו בדבר קבוץ המעמדות. כפי הנראה ממכתביו של הרב, היתה בזה גם יד אנשי בליעל שהביאו לשון הרע באזניו, שכל מגמתו של הרב בהשתדלותו בשביל ארץ ישראל אינה כלל לטובת חזוק הישוב בארץ הקדושה, רק בכדי שיתפרסם על ידי זה שמו בעולם ... רבי אברהם ... לא חפץ לקבל מעות אלו (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פט"ו)

עוד שמענו שאחד מחסידי רבינו עלה ברצונו לשכון כבוד בארצנו באה"ק תובב"א והיה חושב שגם שם יהיה לו ממי לקבל לקח ולשמוע דא"ח. אך בבואו לשם והיה זמן מה אצל הרר"א ושמע ממנו דא"ח, לא רוה צמאונו ממנו כמו מרבינו, והיה משתוקק ומגעגע לדברי קדשו של רבינו, ועל כן הוסכם בדעתו לשוב למדינתינו. והרה"ק ר"א לא רצה להניחו ממנו, כי היה חביב אצלו מאד, אך הוא לא השגיח על זה והכין

את עצמו להנסיעה ... נפלו פני הרר"א ונתקנא בו ברבינו מאד ... עד שהתחיל לערער גם על הד"ח שלו ועל הנהגותיו, והרעיש העולם עליו, וגם כתב מכתב שטנה על רבינו להרב הקדוש מברדיטשוב נ"ע שרבינו איננו הולך בדרך מורינו הרב המגיד נ"ע. והמשולחים המרים שלו סבבו על המדינה (בערך שנת תקס"ב) והרבו להלשין על רבינו בפני צדיקי פולין, עד שאיזה מהם קבלו דבריהם כו', **וביותר פעלו דבריהם אצל הרב הקדוש רבי ברוך ממעזבוז נ"ע והרב הקדוש ר"מ מלעכעוויץ נ"ע שעד זמן ההוא היו אוהבים נאמנים לרבינו** ... ואז כתב רבינו מכתב ארוך וחזק להרה"ק ר"א הכהן נ"ע בתוכחת מגולה כו'. והראה לו לדעת איך שהצדק והיושר עמו, וכי רק לישנא בישא דאתקבל אצלו. וגילה לו סודו שידע שהוא אינו רבו של רבינו ורבינו אינו תלמידו, ועל מילי דחסידות שלו אינו צריך להסכמתו, ומעולם לא בקש ממנו הסכמה להיותם אמרי פ"ק מורינו הה"מ נ"ע ובנו הקדוש נ"ע, והשיב לו תשובה נצחת על כל טענותיו וערעוריו כו' (בית רבי פכ"א)

במכתב (שמודפס בבית רבי מב: - מג.), כותב בין השאר רבינו: הנה ביאור הפסוק וצדיק באמונתו יחיה נתבאר יפה בשבת נחמו דהאי שתא, ונרמז בקצת בלקוטי אמרים פל"ג. אבל לפי תפיסתם מאמר זה בא חבקוק כו' כפשטא, להיות די באמונה פשוטה כו' כמ"ש במכתב דשנת תקנ"ח, ואשתמיטתיה מארז"ל: גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא, הרי שאף שמאמין בה', אף על פי כן אינו מושל ברוחו שלו לגנוב ושלא לרצוח, כנודע מדין הבא במחתרת שאין לו דמים מפני שבא להורגו להבעל הבית אם ימצאנו כו' ! ... וכמו שאי אפשר להוליד בנים בלא אם, כך אי אפשר להיות ירא אלקים בלא התבוננות. באותו מכתב קובל עוד רבינו על הוצאת שם רע שהוצאה עליו, וכן מוכיח את הר"א על שכתב לרה"ק מברדיטשוב שרבינו איננו הולך בדרכי הרב המגיד, בהזכירו לו כמה הוכיח בזמנו הרב המגיד את הר"א על מנהג חסידיו להתלוצץ על תלמידי החכמים ולהתהפך בראש למטה ברחובות קאליסק, ועד שפסק הגר"א על החסידים שמורידין כו', ושכתבו בווילנא קונטרס זמיר עריצים.

וגם הרה"ק מברדיטשוב נ"ע בא במכתב חזק להרב ר' אברהם קאליסקר והראה לו לדעת שרבינו הולך דוקא בדרך מורינו הה"מ נ"ע

... אך כל דברי יושר לא הועילו ... וזה היה סבה גם להתחלקות לב הרב ר' ברוך מרבינו כנ"ל (בית רבי פכ"א)

תקס"ג

סדור אדמו"ר הזקן נדפס לראשונה בחייו **בשנת תקס"ג** בשקלאוו, וכן בחייו פעמיים בקאפוסט. עד אז, התפללו החסידים ע"פ השינויים שהורה להם אדמו"ר הזקן, שרשמו בשולי סידוריהם: שער השמים לשל"ה או נוסח אשכנז (תולדות חב"ד ברוסיא הצארית)

כפי שניתן לראות בתרעומת מתנגדי החסידות, הרי עיקר חידושה המהפכני של החסידות ביחס לאימוץ נוסח האריז"ל, היה בהפרדת "נוסחו" של האריז"ל מ"כוונות" האריז"ל: עד כה נוסח האריז"ל היה תחומם הבלעדי של יחדי סגולה המככונים כוונות קבליות, על פי הכוונות בסידור האריז"ל. הנוסח לא היה כי אם ביטוי מוחשי לכוונות נסתרות וכתוצאת לוואי בלבד. החסידות חוללה בהשקפה זו מהפכה, כאשר העניקה לנוסח זה מעמד אמצעי, חי הנושא את עצמו, המיועד גם למי שאין לו יד בכוונות. כל מי שהצטרף לתנועת החסידות, גם האיש אשר אינו מכוון כוונות האר"י, בכל זאת עליו להתפלל בנוסח זה. מובן מאליו, שעל ידי הפרדה זו הפך נוסח האריז"ל להיות נחלת הכלל, נוסח המוני, שבוודאי הונחל גם לילדים ונשים כמו כל נוסח רווח אחר.

אולם למרות עובדה זו, ולמרות צמיחת החסידות לכדי תנועה המונית שהקיפה שכבות רבות - גדולי החסידות בימי הבעש"ט והמגיד ואף תלמידיהם אחריהם, במשך כשבעים שנה, לא גיבשו ועיצבו שום סידור תפילה מדויק ומשוכלל השווה לכל נפש ...

בנוסף לכך, במובנים מסוימים, רבינו הזקן בסידורו גיבש לראשונה בצורה מלאה, מסודרת, מדויקת ומדוקדקת את נוסח האריז"ל (ספר "הראשון", ממאמר הרב נחום שיחי' גרינוולד, עמ' 293 ואילך).

תקס"ז - תקס"ח

"החתונה הגדולה בזלאבין", בין נכדי רבי לוי יצחק ורבנו הזקן, היתה בין (רבי אליעזר - ע' ספר 'החתונה הגדולה בז'לאבין' לרה"ח הר' אלי' גוראר', שנדפס ביחד עם ספרו 'תולדות שמואל מונקעס') בנו של ר' מאיר ברבי לוי יצחק, לבין מרת שרה בת אדמו"ר האמצעי [ואילו החתונה שבחורף תקס"ח, היתה בין הרב יקותיאל זלמן ברבי יוסף בונם חתן רבי לוי יצחק, לבין מרת רבקה בת אדמו"ר האמצעי]

(תולדות חב"ד ברוסיא הצארית עמ' כ"ד. וע"ע שם עמ' כ"ה שרבי מאיר ברבי לוי יצחק נפטר בשנת תקס"ו, ואז נכתבה אגרת התנחומין המפורסמת שבתניא - אגרת הקודש סי' כח. והוסיף שם שזוהי ככל הנראה סיבת דחיית ה"חתונה הגדולה" משנת תקס"ד, שנת השידוכין, שאז חיכו כנראה שיבריא אב החתן, לשנת תקס"ז, אחרי סוף שנת האבלות על ר' מאיר).

קביעת המקום (ז'לאבין) באה להקל על שני הצדדים, וזאת מכיון שברדיטשוב וליאדי רחוקות זו מזו מרחק ניכר, ובז'לאבין גרו חסידי חב"ד רבים (החתונה הגדולה בז'לאבין, עמ' 64)

לגבי החתונה הגדולה, מסופר: ראשונים הגיעו לז'לאבין משפחת צד הכלה, וכשהגיע אחר כך רבי לוי יצחק ומשפחתו, שלח רבינו הזקן את בנו אדמו"ר האמצעי לקבל את פני המחותן הנכבד. אך אדמו"ר האמצעי נתיירא מקפידתו של הרב הקדוש מברדיטשוב, מאחר ושמע כי מתרעם הוא על דרכו להרחיב באמירת מאמרי חסידות, אולם אדמו"ר הזקן חיזקו בדברי עידוד לילך ללא כל חשש.

ואכן, אך נכנס אדמו"ר האמצעי לרבי לוי יצחק, פנה אליו בתמיהה: הכיצד תרחיב כל כך פיך לדבר נפלאות מעתיק ואריך, הרי באזנינו שמענו בשם

מורנו הבעש"ט, כי מי שלא ראה פניו אסור לו לדרוש בעינינים אלו, וכל המגלה ענינים אלו הרי הוא כניאוף ר"ל !

נחרד אדמו"ר האמצעי למשמע תוכחה זו וחזר רותח אל אביו אדמו"ר הזקן, רבנו עטה את לבושו העליון, לקח את מטהו בידו וחזרו יחדיו אל רבי לוי יצחק, שם שאל רבנו את רבי לוי יצחק ממנו, מדוע בייש את בנו אדמו"ר האמצעי.

-אך אמנם כך שמענו מרבנו הרב המגיד בשם הבעש"ט, התנצל הרב הקדוש רבי לוי יצחק.

-אבל בני שמע הדברים ממני ואני ראיתי את פני הבעש"ט, הסביר רבנו הזקן.

-הבחלום אם בהקיץ? - הקשה רבי לוי יצחק.

-בהקיץ! ענה רבנו הזקן.

-אם כן, אמר רבי לוי יצחק, ישב בנכם המחותן ויאמר לפנינו מאמרי חסידות.

אדמו"ר האמצעי ניאות, אך בתנאי קודם למעשה, שרבי לוי יצחק לא יבלבלנו בהתפעלותו.

הקשיב רבי לוי יצחק קשב רב בישבו מתנענע ומזדעזע כדרכו, אחר כך נעץ אצבעותיו בפיו, בעיניו ובאזניו למען יוכל להתאפק ולשמוע. אך לא יכל לכלוא רוחו בקרבו, קם מכסאו, כסה ראשו של אדמו"ר האמצעי בטלית, ואמר: חלילה, שעין הרע לא תזיק ! שרפים ואופנים שלא יתקנאו ח"ו !

מילים אלו בלבלו את אדמו"ר האמצעי, ולא המשיך באמירת המאמר (שם עמ' 66-69. וע' שם עמ' 70 מדברי אדמו"ר הזקן, שנשמת אדמו"ר האמצעי היא נשמת רב המנונא סבא, ולכן עסק ברזי תורה).

עוד מסופר, לגבי עת שמחת החתונה: אדמו"ר הזקן ורבי לוי יצחק היו צריכים לצאת לאכסניה שלהם, והדוחק היה גדול, וקשה היה לעשות

דרך לצאת מהאולם. ויאמר רבי לוי יצחק לאדמו"ר הזקן: מחותן, הלא יש אפשרות לצאת דרך הכותל, שהגשמי רק העלם, ולנו אין מעלימים. ויען אדמו"ר הזקן: לא כל מה שיש ביכולת לעשות, צריך לעשות בפני כל. ויצאו במעבר הצר (שם עמ' 85)

תק"ע

אחר כך היה מעשה שהיו **מגרשים בני הכפרים**, והיו מושלכים בחוצות ... **ונסע רבינו** על המדינה לקבץ מעות עבורם, והיה גם בערי פולין, והרב ר' ברוך לא רצה לסבול זאת, ועל כן סבל רבינו בנסיעתו הרבה מאנשיו של הרר"ב ... עוד ... בענין המחלוקת של הרר"ב נ"ע על רבינו נ"ע. הנה בכלל היתה גם כן מחלוקתו עליו על שאומר ד"ח הרבה ... אחר כך נסע רבינו להשתטח על מקום מנוחת קדשו של רבינו הקדוש הבעש"ט נ"ע, ובדרך נסיעתו התראה גם עם הרר"ב בטולטשין בר"ח אדר תק"ע. ומתחלה קבל הרר"ב את רבינו באהבה וחיבה, אך לאח"כ התעורר שם מחלוקת ביניהם ורבינו הוכיחו על פניו ... אך לא הועיל שום דבר ונתפרדו במחלוקת וטובה לא יצא לשני הצדדים מהמחלוקת (בית רבי פכ"א)

בספר הרב מלאדי ומפלגת חב"ד מובאים הדברים ביתר אריכות, וז"ל:

בשנת ... תקס"ז יצאה פקודה מאת הקסר אלכסנדר האוסרת על היהודים להחזיק בתי יין בכפרים ובמושבות, ולגרש משם את כל אלה היהודים שאינם מתעסקים בעצמם בעבודת האדמה. הגזרה הזאת היתה גזרה קשה על היהודים, על ידה ניטלה בפעם אחת האפשרות מאת הרבה משפחות בני ישראל להחזיק מעמד במלחמת החיים (ע' באריכות בספר מסע ברדיטשוב עמ' 9 ואילך המסופר בענין. ושם, בין

השאר, שמספר היהודים שפרנסתם היתה מעסקי החכירה בכפרים הגיע באותה העת לכששים אלף נפשות. כמה אלפים מהם הגיעו לפלך חרסון, אך מפאת האקלים שלא הורגלו אליו, חוסר דירות מתאימות ומחסור במזון, התפשטו בקרב הגולים מחלות רבות, וההתיישבות חדלה לחלוטין) ... והנה נכמרו רחמי הרב על האמללים ההם ... ויסובב בערים רבות בתחום מושב בני ישראל לעורר את לבב אחיו לרחם על האמללים ההם ולהושיט להם יד עזרה, למען יוכלו לאחוז בענפי פרנסות אחרות, ולהחיות את נפשותיהם ונפשות משפחותיהם. בדרכו עבר דרך עיר טולטשין (פלך פודוליה) ששם קבע רבי ברוך ממזיבוז "איתן מושבו" עוד בחיי רבי מנחם מנדיל מויטבסק. רבי ברוך, שחשב שכל מה שהרב עושה , רק לכבוד עצמו הוא עושה, בהודע לו שהרב בא בשכונתו, התעורר בלבו חשד שכל תכלית נסיעתו היא בכדי לדחוק את רגליו ולאחוז במושכות ההנהגה על החסידים הכפופים תחתיו ... וידבר את הרב קשות על ש"הוא בא למדינתו". הרב באר לו את סבת נסיעתו, אולם למרות כל אלה לא מצאו דברי הרב מסלות בלב רבי ברוך, והוא נפטר ממנו מתוך כעס (הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פט"ו)

במכתב לבני סיעתו (המובא בהרב מלאדי ומפלגת חב"ד שם), מספר רבינו את המשא ומתן שהיה לו שם עם הר' ברוך. בסוף המכתב, כותב שם רבינו:

"ואמרתי לו: נכרין הדברים שקבלתם לשון הרע עלי מהנהו בני מערבא. כי עד שנת תקס"ב היינו אוהבים נאמנים, והנהו בני מערבא דברו עלי לשון הרע, וקבל דבריהם כמו שקבל שאול על דוד, לכן אני אומר כמו שאמר דוד אל שאול: "ישפוט ה' ביני ובינו"".

עוד איתא בבית רבי שם: גם בעת מחלוקתם היו חוששים זה על כבוד חבירו כו'. וכאשר שמענו מאיש א' נאמן מאנ"ש שראה בעצמו איש א' שזלזל לפני הרר"ב בכבוד רבינו, שקראו בשמו בלא שם רבי כו', ונזדעזע הרר"ב ואמר לו: הלא אתה מבזה תלמיד חכם וענשו בעונש גדול ומר מאד כו'. והאיש שהבין שדברי הרה"ק לא ישובו ריקם התחיל לבכות במר נפשו

לפני הרה"ק שיסיר ממנו קללתו. והשיב לו הרה"ק: אני, אין ביכולתי לעזור לך, תסע אליו בעצמו, אפשר שהוא יוכל להושיע לך. והנה רבינו היה אז בברדיטשוב, על כן נסע האיש לרבינו ובכה לפניו מאד. ורבינו אמר לו: הנה קללת צדיק מוכרח לעשות רושם, עם כל זה, אם יהיה לך זכות, יקל העונש ממך. ואחר כך נתקיימו בהאיש הדברים כמו שאמר לו הרה"ק, רק שהוקל הדבר בפרט אחד, כמו שאמר לו רבינו ...

בספר 'מסע ברדיטשוב' (עמ' 35-36), מועתק תוכן הפגישה שבין אדמו"ר הזקן לבין רבי ברוך ממז'יבוז' משנת תק"ע, הנ"ל, מספר 'שבחי הרב' ועוד ספרים, וז"ל:

כאשר נכנס לביתו, צעק אל הר"ר ברוך: מה תאבו ממני! וטען כך בערך רבע שעה בהתלהבות עצומה. וכאשר סיים את דבריו פתח ר' ברוך לטעון. וכן היה שלוש פעמים ולא נכנס אחד לתוך דברי חבירו. ואחר-כך אמר הר"ר ברוך: איך תעיזו לריב אתי, הלא אני נכד הבעש"ט!

(רבי ברוך היה בן הרבנית אדל, בתו של הבעש"ט - ש.ס.)

ויען לו הרב: אתם הנכם נכד הבעש"ט בגשמיות ואנכי נכדו ברוחניות, כי כל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו כמאמר חז"ל, והמגיד הגדול היה תלמיד מובהק להבעש"ט ז"ל ואנכי הייתי תלמיד מובהק להמגיד. אז אמר הר"ר ברוך: הלא זה שלושה רבעי שעה אשר אתם מדברים ועוד לא הזכרתם בדבריכם שם שמים!

ויען לו הרב: יש לנו מגילה אשר אנחנו מחויבים לקרוא אותה בכל שנה, ואם אינם שומעים תיבה אחת ממנה אינם יוצאים ידי חובה, ובה לא הוזכר שם שמים, ומכל מקום היא מלאה שמות ברמז. בנתיים שאלהו ... מדוע אין אתם אומרים 'ושמרו' בתפלת ערבית של שבת...

החזיר הרב: והיכן כתיב שצריכים לומר 'ושמרו'?

היה שם באותו מעמד הרה"ק יוסלי מיאמופלי בנו של הרה"ק ר' מיכלי מזלוטשוב זי"ע ... נתערב הוא בדבר ואמר להרב: בעליונים נעשה יריד

גדול כל כך בשעה שישראל אומרים 'ושמרו', ולבסוף שואל מעלתו היכן כתוב שצריכים לומר 'ושמרו'?!

ענהו הרב: מה בכך אם משתתפים בכל הירידים וביריד אחד אין משתתפין?

אז צעק הרב ר' ברוך: הלא אנכי לבוש בתפילין של זקני הבעש"ט! איך לא תתביישו ממני?!

ויאמר הרב: התפילין פסולים! פיתחו אותם וראו כי כנים דברי.

ותיכף פתחו את התפילין ומצאו חסר אות אחת שלא היה אפשר לתקנו. ואז צעק הר"ר ברוך זעקה גדולה, כי הרב חמס מאתי אות מהתפילין שלי בשעה הזאת. וידאג מאוד מאוד אחרי התפילין של הבעש"ט. ויריבו אז בחזקה. וכה הלך הרב מביתו וישב על העגלה לנסוע לדרכו. ובהיותו בדרכו הגידו לו כי היתה שריפה בביתו ונשרפו הרבה כתבים מה'שולחן ערוך' שלו (והם המה החסרים עתה מכל ההלכות שלו, אשר בעוה"ר נשרפו אז. כי הוא חיבר על כל ארבעת השו"ע) ... ויצטער הרב מאוד עליהם ויבך מאוד, ואמר כי אין לאל ידו עתה להשלימם מחולשת כחו ומאפיסת הפנאי. וגם אצל הר"ר ברוך מתה בתו בשנה ההיא.

לגבי מטרות המסע של אדמו"ר הזקן משנת תק"ע (מסכם בספר 'מסע ברדיטשוב' עמ' 16-15) מספר טעמים:

(א) לנחם את בני משפחתו של מחותנתו, הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, שנסתלק לא מכבר, בכ"ה תשרי תק"ע.

(ב) להשתטח על מקום מנוחת קדשו של רבינו הקדוש הבעל שם טוב נ"ע.

(ג) להמשיך בהשתדלותו עבור בני הכפרים המגורשים ...

(ד) ביקור בטולטשין אצל הרה"ק ר' ברוך, כדי לנסות וליישב את המחלוקת שנתגלעה ביניהם.

בדרכו אל הרה"ק ר' ברוך - שבאותם ימים היה מושבו בטולטשין (כנ"ל) - ערך רבינו ביקור אצל **הרה"ק ר' נחמן בברסלב** הסמוכה, טרם שהרר"נ עקר משם לאומאן בחודש אייר שלאותה שנה (מסע ברדיטשוב עמ' 20, ע"פ ספר חיי מוהר"ן. וע' שם בנוגע לתוכן הפגישה - בין השאר אמר הר"ר נחמן לרבינו הזקן: מפטרבורג כבר נפטרתם, מהדוד ברוך עדיין לא (מסע ברדיטשוב עמ' 21, ע"פ בית רבי עמ' ס"ו בהערה. להעיר כי הרר"ב היה בעל מחלוקתו של הר"ר נחמן, בן אחותו הרבנית פייגא). וע"ע שם עמ' 22 לגבי פגישה אחרת שהתקיימה בין אדמו"ר הזקן לבין רבי נחמן מברסלב, כעשר שנים לפני כן, אחר חזרת רבי נחמן מארץ הקודש).

תקע"ב

בשנת תקע"ב ... היתה **מלחמת הצרפתים** עם ממשלתינו ... (רוסיה). ורבינו נ"ע היה מתפלל ... שינצח הקיסר אלכסנדר. ואמר שאם חס ושלום תגבר יד צרפת, יתרבה האפיקורסות חס ושלום בישראל

(בית רבי פכ"ב)

בני ישראל נפלגו אז לשתי מפלגות, לאוהבי נפוליון ולאויביו ... בארץ פולין התרכזו בעיקר הדעות הללו, בעד נפוליון וכנגדו, בתוך הצדיקים ... שמרביתה של כנסת ישראל בעת ההיא התנהגה על פיהם. רובם של גדולי הצדיקים שבתקופה זו נמשכו אחרי בונופרטי, כמו רבי יעקב יצחק מלובלין, רבי אלימלך מליזנסק, רבי מנחם מנדיל מרומינוב ורבי יעקב יצחק מפרשיסחא

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פט"ז)

ידוע שהיו לאדמו"ר הזקן תלמידים שריגלו במחנה נפוליאון ימ"ש לטובת ה"צר". וז"ל הרבי הריי"צ: אדמו"ר הצמח צדק אמר שהצעירים מתלמידי אאזמו"ר היה אצלם מוח שליט על הלב גם בגשמיות, וסיפר שר' משה מייזליש ... היה אצל נאפאלעאן בעת המלחמה, והוא היה כמרגל, להודיע הנה הידיעות כו', ופעם עמד אצל נאפאלעאן בעת ששכב על הארץ על הקארטע (מפה) ועשה פלאן בסדר הילוך המלחמה, ור' משה עמד בעת מעשה ומקלו בידו, ובצפרנו רשם על מקלו כל הפלאן, ונאפאלעאן הרגיש בזה, ובכדי לאמת הדבר הניח תיכף נאפאלעאן ידו על לבו, להרגיש אם מפחד הוא, ולא הרגיש מאומה (ספר השיחות תרפ"ז עמ' 112-111)

אדמו"ר הזקן חשב את נאפאלעאן למכשף. כשאמר נאפאלעאן לעשות סנהדרין, אמר אדמו"ר הזקן שרוצה להשתמש בטומאה גם בכחות הקדושה (רשימת היומן מהרבי נשיא דורנו, עמ' שס"ח - שנת תרצ"ה. וע"ע בספר המסע האחרון עמ' 69 ובהערות שם. וע"ע שם עמ' 11 את ציטוט דברי אדמו"ר הזקן אודות נפוליאון ימ"ש, במכתב האדמו"ר האמצעי: תכלית שנאה שנאתיו, כי הוא הוא השטן המנגד בכל ההתנגדות של הרע אל הטוב, הוא תוקף הקליפה והדין הקשה, היפוך החסד והטוב, רק מות ורע. וכל חיותו לפעול רע וכמו העלוקה וכו').

תקע"ג

והיו הולכים וכובשים ... והיו מתקרבים לגבול רוסיה הפנימית. בבואם קרוב לבאריסאוו, **ברח רבינו עם כל בני ביתו מלאדי לערי רוסיא הפנימית** (בית רבי פכ"ב). וימהר ויקח את אשתו וכל משפחתו, בניו, בנותיו וחתניו, הם וילדיהם, עשרים ושמונה נפש, ויושיבם בעגלות, וברעש ובהלה יצאו כלם את העיר ... יושבי הערים ששערו שדרך שם יעבור נפוליון עם מחנהו, באו חדר בחדר להחבא מפני פחד האויב,

כי לשמו וזכרו נמס כל לב ורפה כל ידים ... בעלי העגלה וכל המושכים בקרון הסתתרו בבתיהם ויפחדו לצאת לדרך, כי בשעת חירום זו היו כל הדרכים בחזקת סכנה, רק אחר עמל ויגיעה רבה נעתר אחד מבעלי העגלה אל הרב לנסוע אתו. הרב וכל בני משפחתו הרבים מוכרחים היו להסתפק רק בשתי עגלות לבד ... וכל החפצים הכבדים, כמו תבואה בהמות עצים וכלי בית, שמחירם עלה לערך אלפים רובל, השאיר בביתו בלי כל שומר ומשגיח, וינס. הם אך הרחיקו מן העיר, והנה ראה הרב, לחדרתו, כי נפקד אחד מנכדיו, ילד בן שתי שנים. מיד שבו כלם על הדרך אשר עברו לחפש את הילד, וימצאו אותו לא רחוק מעיר לאדי, מונח על אם הדרך ובוכה, אז לקחוהו וישאוהו אל תוך העגלה ויסעו הלאה (הילד הזה היה ר' ליב, בנו של הצמח צדק, שהיה אחרי כן לאדמו"ר בקאפוסט)

(הרב מלאדי ומפלגת חב"ד פט"ז)

וכל שרי חיל רוסיא שהיו נסוגים גם כן לערי רוסיא הפנימית ... היו מחבבים אותו מאד, והיו לו למגן ומחסה מפני האויב, וגם היו שואלים ממנו עצות כו', וכל אשר היו שואלים ממנו היה כאשר ישאל איש בדבר האלקים. ורבינו הנהיג נסיעתו עמהם עד עת בוא השונא למאסקווע ... וכאשר במאסקווע היה מפלת השונא, הונח לרבינו, ומצא מרגוע בכפר פייענא, בבית ערל אחד ... ורבינו היה בדעתו להעתיק אהלו לקרעמענטשוק עד עבור החורף, ושלח את בנו אדמו"ר מורינו הרב ר' דובער נ"ע לשם לשכור דירות עבורם, אך בעוונותינו הרבים נטרפה השעה, כי בעוד היות בנו הנ"ל בקרעמענטשוק, נחלה רבינו מאד ... ובמשך חמשה ימים בלבד שנחלש ... לא עמד בנפשו, ובעוה"ר נתבק' בישיבה של מעלה. אראלים נצחו את המצוקים ונוטל עטרת תפארת ראשינו במוצאי שבת קודש כ"ד טבת תקע"ג ... והנה לאחר

פטירתו, הובילוהו ... לעיר האדיץ ... ושם נגנז ארון הקדש בהבית עלמין החדש, סמוך לנהר פסאל ... (בית רבי פכ"ב)

תקע"ד-תקע"ו: ספריו

אף שעריכת השו"ע התחילה במעזריטש בשנת תקל"א, **לא נדפס עד אחר הסתלקות אדמו"ר הזקן** (בכ"ד טבת תקע"ג), **בין השנים תקע"ד-תקע"ו**. במשך תקופה ארוכה זו, נשרף גוף כתב יד קדשו של השלחן ערוך, והנדפס הוא מתוך העתקות שהעתיקו החסידים לעצמם.

📖 ספרי אדמו"ר הזקן **באורי הזהר וסידור עם דא"ח**, נדפסו ע"י בנו האדמו"ר האמצעי.

📖 **ספריו תורה אור** (שהם דרושים שנאמרו בשנים תקנ"ו-תקע"ב, ונרשמו תחילה ע"י ר' יהודה ליב מיאנאוויטש, אחי אדמו"ר הזקן, ונעתקו מהנחותיו ע"י תלמידים) **ולקוטי תורה**, נדפסו ע"י הרבי הצמח צדק.

📖 סדרת **מאמרי אדמו"ר הזקן**, כ-25 כרכים הדפיס הרבי.

חיבוריו

כל הבא להלן ע"פ ספרו החשוב של הרה"ח ר' שלום דובער שיחי' לוין: תולדות חב"ד ברוסיא הצארית. הדברים דלהלן ג"כ שולבו עם הטקסט דלעיל, בכדי שיבלוט ההקשר הכרונולוגי

תקל"א - תקל"ז

📖 את **השלחן ערוך** שלו ערך אדמו"ר הזקן על פי פקודת מורו המגיד. עבודה זו **התחילה בשנת תקל"א**, תחילה חיבר אדמו"ר הזקן את הלכות ציצית ואת הלכות פסח, ולאחר מכן את שאר חלקי שו"ע **אורח חיים** עד שנת **תקל"ג**, וכנראה הוסיף בו **עד שנת תקל"ז**.

תקל"ח - תקנ"ז

📖 בין השנים **תקל"ח-תקנ"ז** חיבר **קונטרסי הלכות** שנדפסו אחר כך בסידור ובחלק חושן משפט של שלחנו, וכן הלכות רבית והלכות תלמוד תורה, וקונטרסי הלכות שלא הגיעו לידינו, מחלק יורה דעה ואבן העזר: הלכות דרך ארץ, צניעות, בית הכנסת, עבודה זרה ועובדיה, כיבוד אב ואם, כיבוד רבו ותלמיד חכם, צדקה ואישות[3].

3. להעיר שקיים חילוק בין הלכות תלמוד תורה לבין שאר קונטרסי ההלכות המלוקטות: בה בשעה ששאר קונטרסי ההלכות בנויות בעיקר על דברי הפוסקים בשלחן ערוך ונושאי כליו, הנה חלק גדול של הלכות תלמוד תורה כולל הלכות מחודשות שלא נמצאו בשאר הפוסקים, ורבינו חידש אותם על פי עיון בסוגיות הגמרא.

תקנ"ב - תקנ"ח

את ספר **התניא** כתב וערך רבינו הזקן במשך שנים רבות, אמנם פרסומו הראשון (כולל החלק השלישי: אגרת התשובה) היה כנראה בקיץ **תקנ"ב**. את התניא - בשני חלקיו הראשונים - הדפיס רבינו לראשונה בתחלת שנת **תקנ"ז** בסלאוויטא (נסתיימה הדפסה זו בתאריך כ' כסלו של אותה שנה, בדיוק שנתיים לפני שחרור אדמו"ר הזקן ממאסרו). ספר התניא נדפס פעמים רבות במשך השנים, אמנם ראוי לציין את **דפוס וילנא תר"ס**: בדפוס זה הוגהו טעויות רבות, בפקודת הרבי הרש"ב, ע"י החסיד ר' אשר גראצמאן מניקוליוב, ע"פ כתבי יד ודפוסים ראשונים. לאחר ההדפסה, הוסיף ר' אשר עוד מספר תיקונים על גליון התניא שלו, תיקונים אלו הוכנסו ע"י הרבי בהוצאת קה"ת תשי"ד, בתור "לוח התיקון".

תקנ"ט

החל **משנת תקנ"ט** ערך רבינו את **המהדורא בתרא**. מהדורא זו כוללת: מהד"ב על ד' הסימנים הראשונים שבשו"ע או"ח; פסקי הסדור, כולל עריכת סדר ברכת הנהנין שהוא מהד"ב של לוח ברכת הנהנין; וכן מהדורא בתרא בצורת פלפולים עמוקים, בהלכות שבת (הגיעו לידינו חידושיו על סימנים רמ"ג רנ"ט ש"א וד"ש) והלכות נדה (הגיע לידינו סי' קפ"ג).[4]

4. ולהעיר: ניתן להוכיח כי לא נערכה מהד"ב על שו"ע או"ח מחוץ לד' הסימנים הראשונים, הוכחה לכך: בסידור מצוטטות הלכות מהמהדורא בתרא בנוגע לד' הסימנים הראשונים, ומהמהדורא קמא לגבי שאר הסימנים.

תקס"ג

📖 **סדור אדמו"ר** הזקן נדפס לראשונה בחייו **בשנת תקס"ג** בשקלאוו, וכן בחייו פעמיים בקאפוסט. עד אז, התפללו החסידים ע"פ השינויים שהורה להם אדמו"ר הזקן, שרשמו בשולי סידוריהם: שער השמים לשל"ה או נוסח אשכנז.

תקע"ד - תקע"ו: ספריו

אף שעריכת השו"ע התחילה במעזריטש בשנת תקל"א, **לא נדפס עד אחר הסתלקות אדמו"ר הזקן** (בכ"ד טבת תקע"ג), **בין השנים תקע"ד-תקע"ו**. במשך תקופה ארוכה זו, נשרף גוף כתב יד קדשו של השלחן ערוך, והנדפס הוא מתוך העתקות שהעתיקו החסידים לעצמם.

📖 ספרי אדמו"ר הזקן **באורי הזהר וסידור עם דא"ח**, נדפסו ע"י בנו האדמו"ר האמצעי.

📖 ספריו **תורה אור** (שהם דרושים שנאמרו בשנים תקנ"ו-תקע"ב, ונרשמו תחילה ע"י ר' יהודה ליב מיאנאוויטש, אחי אדמו"ר הזקו, ונעתקו מהנחותיו ע"י תלמידים) **ולקוטי תורה**, נדפסו ע"י הרבי הצמח צדק. סדרת **מאמרי אדמו"ר הזקן** - כ-25 כרכים - הדפיס הרבי.

לזכות הרה"ח

ר' **מענדל** שיח'

אטל ומשפחתו

בהוקרה על תמיכתו הרבה
במוסדות דעת מנחם -
ירושלים ת"ו

חן חן על השתתפותכם